

Johannes Paulus (Han) van Franeker

Sergeant SROI bij de M.C.I – 8 R.I.

Fall Gelb
Mei - 1940

Verhaal samengesteld door zijn neef Jan van Dalen

Staat van dienst

van

Johannes Paulus van Franeker

Legernummer: 17.07.03.006

PC 17.07.03.006 Prot Watergraafsmeer	van Franeker-- Johannes Paulus-- <i>2/11 39</i> Ringdijk 29 5600 Amsterdam NH Amsterdam 37/1110	Geboorte- datum	03jul17	Nationaliteit	Ned	Uitslag keuring
		Vader voornamen	Pieter Roelof--			Handtekening H.I.
	Moeder naam voornamen	Koster-- Neeltje--				
		In nood- gevallen waarschuwen				Datum van ingang
Huidige gemeente van inwoning		Nader adres				
Nr	Staat van dienst	Datum	Nr	1ste vervolg Staat van dienst	Datum	
	--Bij de Vrijwillige landstorm landstorm- verband Amsterdam verbonden als vrijwil- liger voor de tijd van vier jaren miv Tenzij het tegendeel blijkt, wordt de lopende verbintenis geacht telkens met een jaar te zijn verlengd. --In werkelijke dienst in het 4e kwar- taal 1934 gedurende 53 oefeningsuren. --In werkelijke dienst (zomeroefeningen) miv 29jul35 --Groot verlof miv 18aug35 --KORPORAAL miv 27nov35 --In werkelijke dienst in 1935 geduren- de 159 oefeningsuren. --Ontslagen als vrijwilliger bij de landstorm wegens inlijving als GD miv 20jul37 --Bij het 18e Regiment infanterie b.t. ingelijfd als GD de 20jul37 Op dato uitstel van eerste oefening verleend voor de tijd van één jaar (MvD VIIe Afd 209T dd 28mei37) --Het uitstel verlengd tot 04sep39. --In werkelijke dienst tot eerste oefe- ning (Mobilisatie Opkomst) miv 29aug39 --Bij administratieve maatregel terugge- steld tot de stand van SOLDAAT miv 16okt39 --In opleiding genomen tot officier, --KORPORAAL miv 01dec39 --SERGEANT TITULAIR miv 01feb40 --Groot verlof miv 11jun40 ////// --Terug bij de Kaderschool Elst miv 28jan47 --SERGEANT miv 28jan47 --Over in onderhoud bij het 2e Regiment infanterie miv 12mrt47 --Machtiging verleend tot het dragen van het Oorlogsherinneringskruis met de geep voor bijzondere krijgsverrichtingen "Nederland Mei 1940" miv 07okt47 (MB nr 11601 dd 07okt47) --Groot verlof miv 17nov47 --Ingedeeld bij het 2e Regiment infan- terie miv 17nov47 --De tijd van 10mei40 t/m 14mei40 telt ingevolge art. 12 van de Pensioenwet voor de landmacht 1922 dubbel. (KB dd 04okt49 (Stbl. J 631) --Bij reorganisatie overgegaan naar het Regiment Limburgse jagers de 01jul50 1 --Ontslagen wegens algemene dienst- eindiging miv 01oct57		-- Heeft gedurende zijn verbintenis bij de Vrijwillige Landstorm niet gediend bij een op voet van oorlog gebracht onderdeel van het leger.			
0 6 JAN 2003 VOOR FOTOCOPIE CONFORM ORIGINEEL MINISTERIE VAN DEFENSIE DARIC/H.BRIOP VOOR DEZE <i>[Handwritten Signature]</i> A. G. Prieter						

Mitrailleurcompagnie I - 8 R.I.
Gebeurtenissen rondom 12 mei 1940
1^e Sectie – koepel 26

Encadreering I-8 R.I.

Bataljons Commandant: Majoor W.P. Landzaat.
Luitenant Adjudant: Reserve 1e Luitenant T.A. de Jong.
Commandant Verbindings Afdeeling: Reserve 1e Luitenant J.B. Schlüter.

1e Compagnie I-8 R.I.

Commandant: Reserve Kapitein G.J. van Rangelrooij.
1e Sectie: Reserve 1e Luitenant C.A. Niemantsverdriet.
2e Sectie: Cadet Vaandrig W.H. Staphorst.
3e Sectie: Vaandrig L. van Beers.
4e Sectie: D.M.I. H. Heesterman.

2e Compagnie I-8 R.I.

Commandant: Reserve Kapitein R.E.J. Collette.
1e Sectie: Reserve Luitenant D. Slager.
2e Sectie: Reserve Luitenant Timmermans.
3e Sectie: Vaandrig de Ridder.
4e Sectie: S.M.I. S. Pas.

3e Compagnie I-8 R.I.

Commandant: Reserve Kapitein P.F. Brittijn.
1e Sectie: Cadet Vaandrig F. In den Bosch.
2e Sectie: Vaandrig Evertse.
3e Sectie: Vaandrig Donselaar.
4e Sectie: Dpl. sergeant v. Mameren, sergeant Flipse.

2e Compagnie III-8 R.I. (toegevoegd onderdeel)

Commandant: Reserve Kapitein S.C.T. Maas.
1e Sectie: Reserve 1e Luitenant P. v.d. Boom.
2e Sectie: Vaandrig J. v.d. Stam.
3e Sectie: Sergeant G.F.C.J. Pilzecker.
4e Sectie: Vaandrig A.S. Franssen v/der Putte.

Compagnie M.C.-I-8 R.I.

Commandant: Reserve Kapitein T. Dales.
1e Sectie: Reserve Luitenant Londo.
2e Sectie: Reserve Luitenant v/der Grijp.
3e Sectie: Sergeant v. Meeteren.
4e Sectie: Sergeant de Kok.

Sectie-19e Batterij 6 Veld (1 stuk)

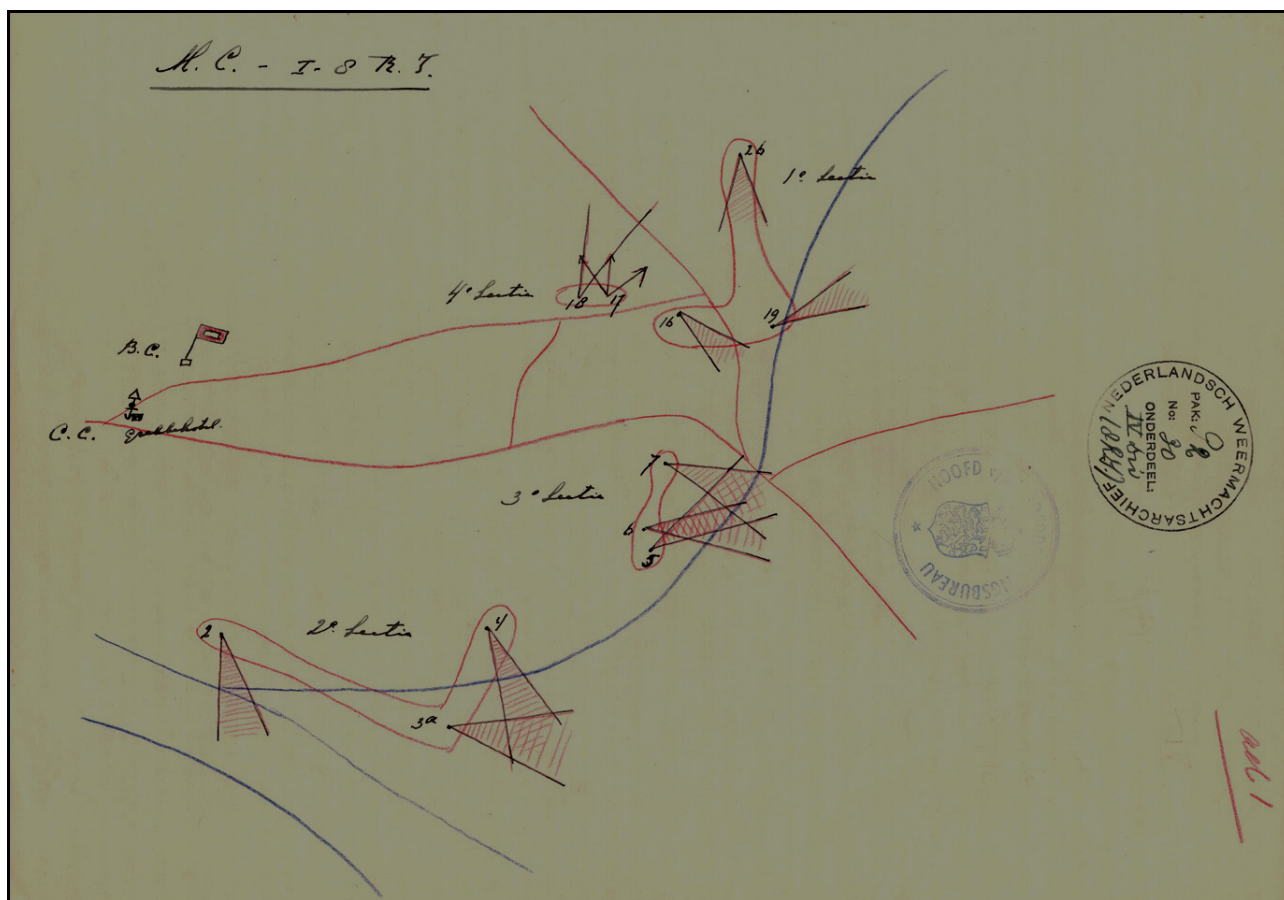
Commandant: Kornet Mignot.
1 Korporaal Stuks Commandant en 3 man.

Han van Franeker was ingedeeld bij de
1^e Sectie van M.C.-I-8 R.I.
onder bevel van de sectiecommandant
Reserve 1^e Luitenant G.Londo

Mitrailleurcompagnie I (MC I – 8 RI)

toegevoegd aan 1^e Bataljon 8 RI (I – 8 RI) van majoor W.P.Landzaat

Compagniescommandant van MC I – 8 RI: Reserve Kapitein T. Dales

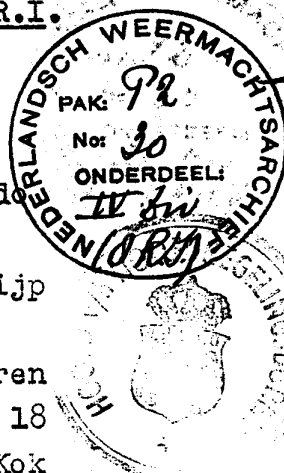
Door Kapitein Dales gemaakte schets van de secties die tot zijn compagnie behoorden.

M.20 Lewis mitrailleur in meest geschikte situatie: een vaste opstelling

Opstelling M.C.-I-8 R.I.

C.C.: Res.Kapt. T.Dales
1e Sectie: Koepels 19, 26, 16
C.: Res. 1e Luit. G.Lond
2e Sectie: Koepels 2, 3^a en 4
C.: 2e Luit. H.J.v.d.Grijp
3w Sectie: Koepels 5, 6, 7
C.: Sergt.Cap. W.v.Meteren
4e Sectie: Stekelvarken 17, Koepel 18
C.: Sergt.Cap. Th.G.de Kok

De Sectiën stonden niet onder bevel van de Cn. der Compagniën, in wier vak zij waren geplaatst. Zij hadden hunnen opdrachten, terwijl op grond van de binnenkomende berichten het vuur volgens bevelen van den C.C. werd samengevat op de daarvoor in aanmerking komende doelen.

Het door avu. stuk schieten der verbindingen heeft gemaakt, dat de Sectiën spoedig aan zichzelf waren overgelaten.

Koepel 19 dpl.sergeant Hazewinkel.

26

16

2

3^a

4

5

6

7

17

18

serg. Hazewinkel
serg. v. Dalem
serg. Hazewinkel

Uit bovenstaand origineel document van MC I – 8 RI blijkt dat wel de vier sectiecommandanten zijn vermeld, maar van de 11 afzonderlijke koepels zijn er maar 4 waarbij ook de namen van de bevelvoerende sergeanten in het overzicht zijn opgenomen. Koepel 19 is nog met de schrijfmachine ingevuld en de overige drie zijn later met de pen er bij geschreven.

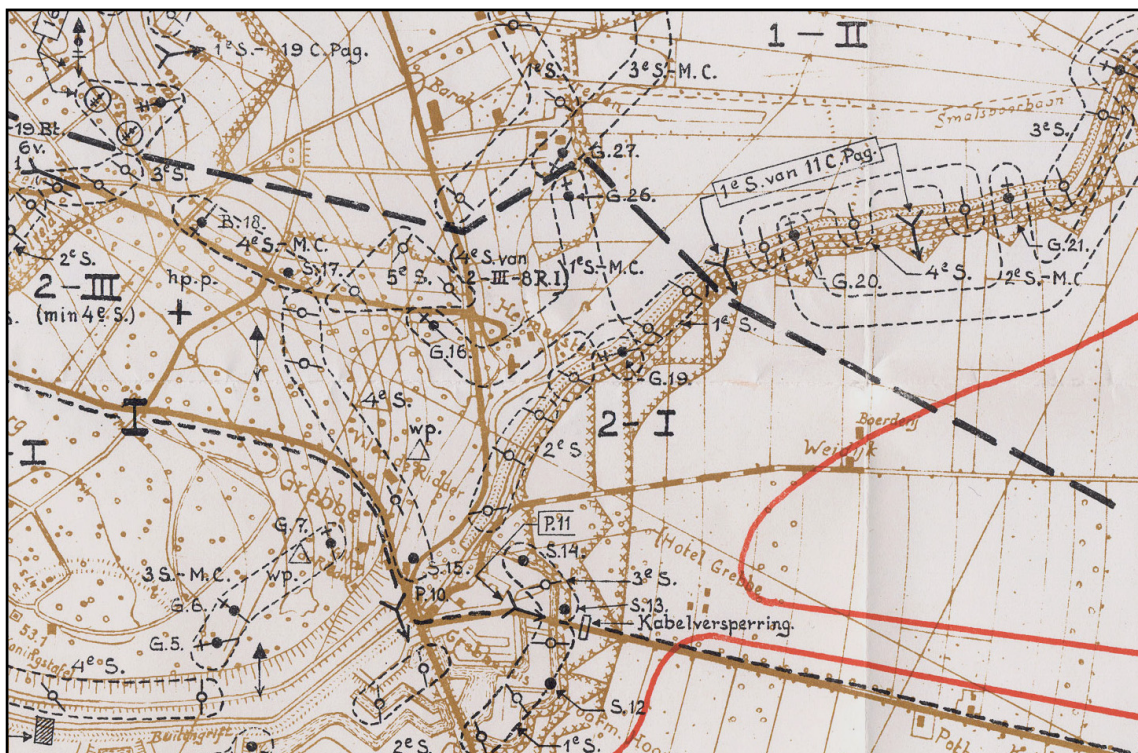
Ik heb alle beschikbare documenten van MC I (totaal 25 stuks) doorgenomen, maar nergens komt de naam van Franeker voor. Het feit dat Han commandant was van koepel 26 werd door mij aangetroffen in een bij de Sectie Onderscheidingen opgevraagde kopie van het door hem zelf in 1947 ingediende verzoek om toekenning van het "Oorlogs-Herinneringskruis".

Vastgesteld kon worden dat Han pas op **1 mei 1940**, samen met een aantal collega-sergeanten SROI, bij het veldleger was aangekomen. Zij werden daar voor een periode van zes weken gedetacheerd in het kader van hun officiersopleiding. Omdat ruim een week later de oorlog uitbrak raakten zij daarbij betrokken op hun detacheringsplek, voor Han dus de MC I – 8 RI.

Uit verslagen blijkt dat in veel gevallen de namen van die onderofficieren onbekend zijn gebleven omdat er geen tijd was om serieus kennis te maken met de reeds in het veld verblijvende onderdelen van de verschillende regimenten.

Op het kaartje van de kapitein Dales is rechts boven de 1^e sectie van MC I (de koepels 19, **26** en 16) getekend.

Op de stafkaart zag dat er uit zoals hieronder ▼ weergegeven.

De grens tussen het 1^e en 2^e bataljon van 8 RI wordt aangegeven door de zwarte onderbroken lijn en in het "dakje" van die lijn is met een zwarte stip (**G.26**) koepel **26** te zien. De overige twee koepels die tot de sectie behoorden, nummers G.16 en G.19 liggen op de kaart een paar centimeter links en rechts onder koepel 26.

◀Op deze foto zien we de ingang naar de kelder waarin destijds de commandopost van de 1^e luitenant Londo was gevestigd.

Vermoedelijk was de commandopost een keldergewelf van een oud kasteel

Links daarachter, tussen de bomen, zijn de restanten van de nabijgelegen koepel 16 nog te zien.

De afstand tussen de commandopost en koepel 26 bedroeg ± 350 meter.

De drie tot de 1^e sectie behorende koepels (gietstalen koepels in een betonnen voetstuk) met daarin een zware mitrailleur waren identiek. De bolaffuiten (boldoorvoeringen) voldeden niet. Ofschoon in theorie prachtig, hadden ze het grote bezwaar van een te klein schootsveld. Soms sleepten de manschappen de mitrailleur uit de kazemat en plaatsten die boven op de dekking, doch ondervonden dan dat de affuit daartoe niet bruikbaar was.

Overigens boden de koepels een klein doel, waren gemakkelijk te camoufleren en gaven een goede bescherming aan de gebruikers. Een koepel had een tweemansbezetting (schutter en helper) die zich – dat is later als psychologisch nadeel vastgesteld – in die koepel erg geïsoleerd voelde.

Afbeelding van een kazemat met gietstalen koepel voor zware mitrailleur

Tot de opstellingen van de MC I behoorde naast de 10 kazematten met gietstalen koepel één zgn. “Stekelvarken”, een lichte betonnen kazemat met drie schietgaten voor lichte mitrailleur. De kazemat, nummer S.17, behoorde bij de 4e sectie en was gelegen links van koepel 16 aan de Heimersteinselaan. Deze kazemat, waarvan hieronder ▼ een afbeelding, is bewaard gebleven.

Stekelvarken S.17

De S.17 is in 2002 gerenoveerd. Een andere bewaard gebleven kazemat, Stekelvarken S.15, gebouwd in het najaar van 1939, gelegen aan de Cuneraweg (nabij de opgang van de Grebbeberg) is dit jaar (2003) eveneens gerenoveerd.

Zoals we al gelezen hebben was de voorpostenstrook (het gebied van bataljon III – 8 RI) op zaterdag 11 mei omstreeks 17.30 uur geheel in Duitse handen. Pogingen van de Duitsers om in de nacht van 11 op 12 mei door te dringen in de frontlijn waren verhinderd.

Nadat de Duitse commandant van de 207^e divisie de nachtaanval had afgelast, besloot hij de Grebbeberg stormrijp te schieten. Omstreeks 03.00 uur (op 12 mei) was de beschieting voor korte tijd op de berg zelf geconcentreerd en vanaf 03.50 uur begonnen de voorbereidingen voor de grote aanval. Vijf afdelingen artillerie openden het vuur op de frontlijn, direct ten noorden en ten zuiden van de weg Wageningen-Rhenen. Behalve door eigen waarneming werd het vuur ook geleid vanuit een vliegtuig. De Grebbeberg werd al spoedig in rook en vlammen gehuld. Verplaatsingen waren niet meer mogelijk en de munitieaanvoer stagneerde.

De soldaten die het Hoornwerk verdedigden moesten hun strijd opgeven. Rennend, dekking zoekend en weer opspringend lukte het om in kleine groepjes het Hoornwerk te ontruimen. Eén sectie kon niet meer weggelopen en viel in handen van de vijand. Van het Hoornwerk was niet veel meer over dan een terrein vol granaattrechters, kapotgeschoten opstellingen en vernielde loopgraven.

Omstreeks 12.30 uur werd al het Duitse artillerievuur geconcentreerd op de Grebbeberg zelf en brak voor Han en zijn groep van koepel 26 het uur van de waarheid aan.

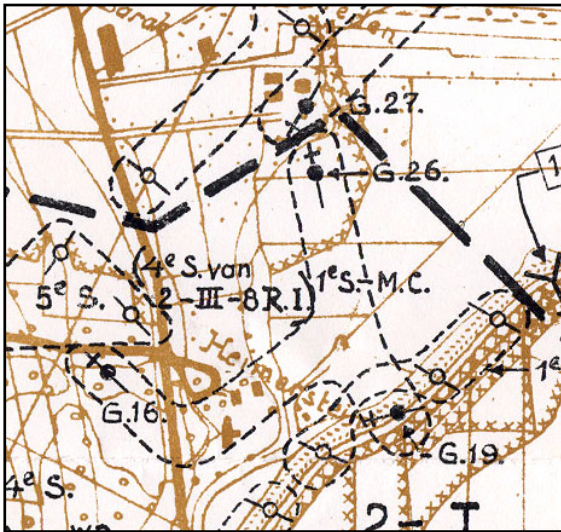

Direct daarna begon de al beschreven aanval op de berg door het SS-regiment "Der Führer". Via de (deels herstelde) brug over de Grebbe bereikten de SS-ers de overkant van de rivier. Om 12.40 uur werd de vuurorkaan van het geschut naar voren verlegd en stormden de stoottroepen, zo dicht mogelijk achter het eigen vuur blijvend, naar voren, de Grebbeberg op. Twee Duitse pantserwagens van de 15^e Compagnie reden in vuurpositie en gaven goedliggend precisievuur op de schietgaten van de Nederlandse veldversterkingen. Uit de toen nog niet uitgeschakelde posities ratelde frontaal en vooral flankerend vuur op de aanvallende SS-bataljons. De wil om zich te verzetten was nog niet gebroken. Twee SS-bataljons ontplooiden zich onder langs de berg en om 16.00 uur was de hele oostelijke helling in hun handen.

Duitse pantserwagens en motorrijders met zijspan brachten in snelle vaart nieuwe munitie naar de aanvallende SS-ers en namen op de terugrit gewonde kameraden mee.

Eén SS-bataljon ging ten noorden van de weg Wageningen-Grebbeberg in de aanval en schakelde in zware gevechten bunker na bunker uit.

De SS-ers kwamen steeds dichterbij de koepels 16, 19 en 26, de toestand voor de 1e sectie van de 1e luitenant Londo begon langzamerhand steeds onhoudbaar te worden.

Na de penetratie bij de Grebbesluis kon het oprollen van de loopgraven en de daarachter gelegen koepels geschieden door ze in de rug en de flank te overvallen. Naar die zijden was geen verdediging mogelijk en de hoge rugweringen van de loopgraven maakten het in de meeste gevallen zelfs niet mogelijk de vijand tijdig op te merken. Deze vrijwel hopeloze situatie, de onverwacht op de rugweringen verschijnende SS-ers en hun tot in de perfectie georganiseerde optreden veroorzaakte een gevoel van machteloosheid bij onze soldaten. De meeste mitrailleurs waren door het artillerievuur of door oververhitting al uitgeschakeld; van munitieaanvoer was geen sprake meer. Velen hebben letterlijk tot de laatste patroon gevochten, anderen konden nog juist aan gevangenneming ontsnappen door op het laatste

moment in westelijke richting uit te wijken. Op het kaartje met een uitvergroting van het gebied van luitenant Londo (=1^e S.-M.C.) zien we dat de SS-ers (in noordelijke richting optrekkend) het eerst de koepels 19 en 16 bereikten. Han, als commandant van de koepel 26, zag het gevaar op zich afkomen, maakte de zware mitrailleur onklaar en trok zich samen met anderen terug in de richting van de stoplijn.

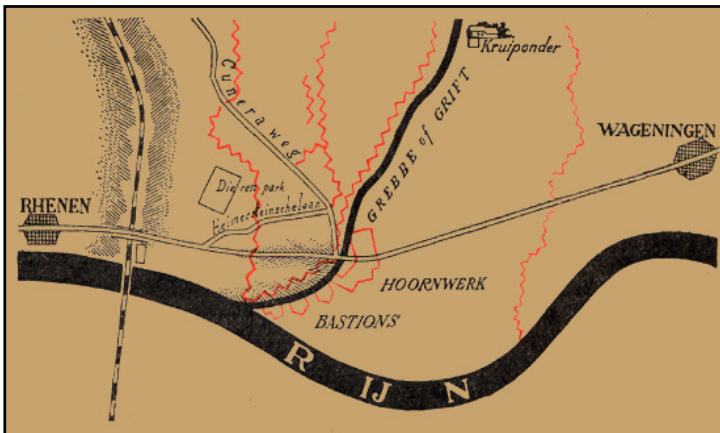

De afbeelding links boven laat de achterzijde (ingang) van een gietstalen koepel zien en rechts boven geeft een beeld van de koepel op zich. De verhoudingen tonen aan dat er maar ruimte was voor twee personen (de schutter en de helper). Achter de koepels was een systeem van loopgraven aangelegd om er ongezien bij te kunnen komen. De Duitsers hebben na de slag op de Grebbeberg alle kazematten met gietstalen koepel opgeblazen en de koepels afgevoerd naar Duitsland. Daar werden ze omgesmolten en het staal werd hergebruikt in de oorlogsindustrie.

Op de 11^e mei waren soldaten, die daartoe nog de mogelijkheid hadden, uit de voorpostenstrook teruggetrokken. Op 12 mei 's morgens deden de verdedigers van het Hoornwerk hetzelfde en in de loop van die dag kwamen daar ook de verdedigers van de oostelijke rand van de berg nog bij. Al die soldaten kwamen op de Grebbeberg terecht. Voor een deel konden ze daar worden opgevangen, maar de meeste groepen stuurde men door, omdat de commandanten niet wisten wat er met al die mensen gedaan moest worden. Het waren in hoofdzaak deze militairen die later zo ten onrechte als "weglopers" werden aangeduid en waarvoor generaal Harberts de meest rigoureuze plannen gereed had.

Hoe sterk de tegenstand was die de "weglopers" hadden geboden, wordt wel het duidelijkst geïllustreerd door het feit dat op die 12^e mei omstreeks 18.00 uur de aanvankelijk 200 meter brede bres in de frontlijn nog steeds niet groter was dan 700 meter. In dit stuk hadden slechts vier Nederlandse tirailleursecties gelegen die met de grootst mogelijke moeite waren uitgeschakeld.

Ook in de Duitse rapporten wordt gesproken over een taaie weerstand die vooral de aanvoer sterk hinderde. Veel soldaten waren op de rugweringen geklommen om daar in volledig ongedekte positie hun steunpunt te verdedigen.

Generaal Harberts stuurde een detachement Marechaussee onder bevel van de Kapitein Gelderman naar Rhenen met de opdracht uit het westen nieuw aangekomen troepen, die in de nacht een tegenaanval zouden ondernemen, te begeleiden en alle terugtrekkende militairen weer naar voren te zenden, desnoods met geweld. De kapitein wist kleine groepjes militairen die uit de frontlijn waren teruggevoerd, weer in actie te brengen. Uiteindelijk nam hij stelling bij het viaduct over de diep ▲

ingezonken spoorweg. Het viaduct was de enig mogelijke plek waar men over de weg vanaf de Grebbeberg in Rhenen kon komen. De instructie aan de kapitein luidde, dat de noord-zuid lopende spoorlijn door vriend noch vijand in westelijke richting mocht worden overschreden. Men wist niet en kon niet weten waar precies de SS-ers lagen en waar onze mensen nog stand hielden. Met de frontlijn bestond geen verbinding meer, of de stoplijn nog geheel in eigen handen was scheen zelfs niet zeker. Zien kon men niets, het dichtbegroeide bosterrein en de invallende duisternis maakte dat onmogelijk. Het bataljon dat in het duister het spoorwegviaduct overschreed, richting stoplijn, raakte in het donkere onbekende en onoverzichtelijke bos al spoedig het verband kwijt. Kaarten van het terrein waren niet beschikbaar. Het Duitse artillerievuur, rondvliegende scherven, pfeiffpatronen en mitrailleurabootsers deden de rest. Ten einde raad trokken groepen van het uiteengevallen bataljon weer terug naar het viaduct. Daar ontstond langzamerhand een opeenhoping van militairen. Velen van hen waren gewond of ernstig geschokt door de verschrikkingen die zij hadden meegemaakt.

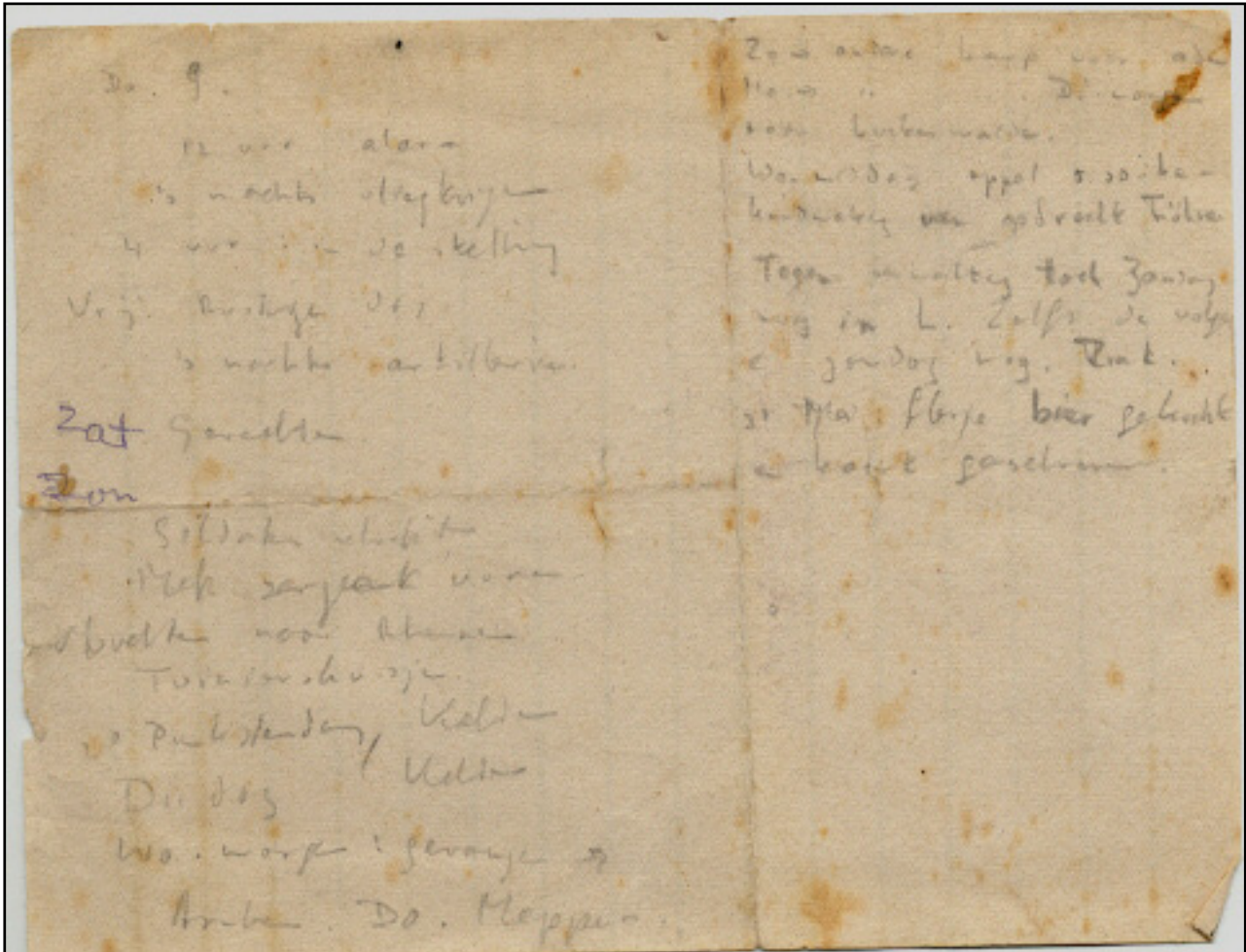
Het werd er niet beter op toen zij bemerkten niet verder te mogen terugtrekken. Het spoorwegviaduct was immers afgesloten door het detachement Marechaussee van de kapitein Gelderman. Zijn groep had de pertinente opdracht om terugvloeiende militairen weer naar voren te sturen. Aanvankelijk liet de kapitein nog kleine groepjes door om zijn eigen stelling te versterken, maar toen de toeloop groter werd sloot hij de toegang met prikkeldraadrollen af.

Er volgde nu een dramatisch moment. Kapitein Gelderman sprong op de bakstenen leuning van het viaduct en bezwoer de opeengepakte en opdringende troepen aan de andere kant, weer naar voren te gaan. Hij riep hen toe dat de opdracht onverbiddelijk was en dat – indien zij toch over het viaduct zouden komen – het vuur moest worden geopend. In het duister was de troep aan de oostzijde ten einde raad; er werd teruggeschreeuwd dat de Duitsers achter hen aanzaten, dat de vijand in de bomen zat en er geen doorkomen aan was. De kapitein kon niet beoordelen of dat juist was. Mochten de Duitsers inderdaad volgen, dan zou het openen van de versperring fatale gevolgen hebben. Niet alleen voor de stelling, maar ook voor de soldaten die hij toesprak. Opnieuw riep hij de donkere massa toe en wees op de levensgevaarlijke situatie die zou ontstaan indien men niet naar voren ging. Ongeveer een kwartier lang wist hij hen met zijn stem in bedwang te houden. Toen gebeurde wat al gevreesd was: SS-troepen kwamen van de berg af en er ontstond een stormloop op het viaduct. Kapitein Gelderman kon niets anders doen dan het vuur openen. Door zijn mitrailleurvuur stoof de Nederlandse troep aan de overzijde uiteen. De verschijnende SS-ers werden toch teruggeslagen en vluchtten in nabij gelegen huizen. Omstreeks 12 militairen zijn tijdens dit tragische moment door eigen vuur gesneuveld.

De vanaf de stoplijn over de weg tot het spoorwegviaduct doorgedrongen eenheid SS-ers, onder leiding van de Obersturmbannführer Wäckerle, die omstreeks 30 krijgsgevangenen voor zich uit dreef, trok zich terug op de timmerfabriek "De Stoomhamer" Met de krijgsgevangenen als schild wist hij daar stand te houden tot in de middag van de 13^e mei.

Het hiervoor geschreven verhaal over de toestand bij het viaduct en de spoorlijn was de situatie waarmee Han te maken kreeg op de avond van de 12^e Mei, toen hij op de grens van schemering en duisternis zijn koepel 26 prijs had moeten geven.

Er zijn drie documenten waarin Han zelf heeft geschreven wat zijn bevindingen waren op die 12^e mei 's avonds. Allereerst is dat een hieronder ▼ afgebeeld bewaard aantekeningenpapiertje.

Boven links staat: **Do 9, 12 uur alarm, 's nachts vliegtuigen, 4 uur: in de stelling (= koepel 26). Vrij:** rustige dag, 's nachts artillerie, **Zat.** gevechten **Zon.** Soldaten vluchten; met sergeant..... naar Rhenen, tuiniershuisje. **2° Pinksterdag (= Ma)** Kelder. **Dinsdag** Kelder **Wo.** morgen: gevangen ► Arnhem **Do.** Meppen

Opm: een klein gedeelte (.....) is niet of nauwelijks leesbaar, maar de strekking is wel duidelijk. Wat er aan de rechterkant van het briefje staat wordt in het volgende hoofdstuk beschreven.

De twee andere documenten zijn het door Han geschreven concept antwoord op een brief van het Regelingsbureau Landmacht (=een verzoek om inlichtingen over de periode 11-14 mei 1940) dd. Oktober 1941 en zijn verklaring t.b.v. het verkrijgen van het Oorlogsherinneringskruis dd. Oktober 1947. De drie documenten samengevoegd schetsen het volgende beeld van zondag 12-5:

“Zaterdag waren er al artilleriebeschietingen geweest, maar daarbij was koepel 26 zelf niet getroffen, wel een enige tientallen meters achterwaarts gelegen noodbivak. Op zondag was er regelmatig artillerievuur. Van een kapitein van II-8 RI kreeg Han inlichtingen tot waar de tegenpartij was opgerukt. Onmiddellijk liet hij het vuur van koepel 26 naar de aangegeven plaats verleggen. Tegen de avond werd het evenwel duidelijk dat de voor hem liggende tirailleurlinie direct werd bedreigd. (opm. dat was een linie gewerschutters van 8-RI die in loopgraven met rugwering, vóór de koepel moest zorgdragen voor de beveiliging van die koepel.) Onophoudelijk sloegen mitrailleurkogels in Han's opstelling. Koepel 26 gaf daarop vuur af, zo laag mogelijk over de rugwering van de er voor liggende linie en over de gehele breedte die door de bol-affuit kon worden bestreken. Op een gegeven moment verslechterde de positie ernstig, de tirailleurlinie kon de druk niet langer weerstaan en besloot tot overhaaste ontruiming. Het vuur laag over de linie werd, Han bevond zich toen zelf in de koepel, echter in stand gehouden.

Toen Han even later de schuttersopstellingen die bij de koepel behoorden ging controleren ontdekte hij dat de paniek ook reeds bij de manschappen van zijn stuk was uitgebroken. Het grootste gedeelte had de stelling al verlaten en was met de stroom uit de linie meegegaan, de rest was volkomen uit het lood geslagen. Kort daarna kwamen enige onderofficieren uit de linie bij koepel 26 en na kort overleg heropende Han met één van hen (wiens naam hem niet bekend was) het vuur. Dat vuren werd volgehouden totdat zijn – niet meer door geweschutters gedekte opstelling – tot op enkele tientallen meters door de vijand was genaderd. De nadering geschiedde in de linker flank, in een sector die niet door de in de koepel gemoniteerde mitrailleur bestreken kon worden. Op eigen gezag (er was geen contact met de sectiecommandant mogelijk) hebben zij de koepel toen, na onbruikbaarmaking van de achtergelaten mitrailleur, verlaten. Het lukte hen, gelet op de omstandigheden, toen niet om de commandopost van MC I – 8 RI te bereiken”.

Han, die vanwege zijn nog maar korte periode dat hij op de Grebbeberg dienst deed, geen gelegenheid had gehad om de Grebbeberg en omgeving te verkennen, vertrouwde zich toe aan de sergeant waarmee hij van koepel 26 was teruggetrokken. Samen bereikten zij het achter hun stelling liggende bos. Tenslotte kwam hij langs een voor hem volkomen onbekende weg (opm: vermoedelijk de Cuneraweg) in de omgeving van Rhenen terecht. Rhenen zelf was onbereikbaar.

Postnaam en Datum	Nr.	Tijd van aanbidding:
	Van	per te
	Naar	per te
Dienstbijvoegsel:		
BERICHT Nr.		Datum:
AAN:		
<i>Heer, geliefde mevrouw:</i> <i>Scherpslijper</i>		
Bijzondere aanwijzingen:		

De spoorlijn en het viaduct kon hij, vanwege de beschreven toestand daar, niet over. Het was donker en er werd voortdurend geschoten, men kon niet zien wie vriend of vijand was. In een tuiniershuisje heeft hij toen enkele uren kunnen slapen. Het links hiernaast afgebeelde briefje is ook van Han afkomstig. “Scherpslijper” was het wachtwoord dat gold tot 12 mei 08.00 uur. Vanaf dat moment werd het woord “Mijngas” het nieuwe wachtwoord en dat was geldig tot 13 mei 08.00 uur. Men gebruikte daarvoor woorden die door de Duitsers moeilijk uit te spreken waren. Een probleem was dat niet iedereen meer op de

hoogte was van het op een bepaalde dag geldige wachtwoord. Verbindingen waren er niet en de chaos op de berg werd steeds groter. Op maandagmorgen 13 mei, heeft Han weer geprobeerd contact met zijn eigen onderdeel te krijgen, maar ook dat lukte niet. Vermoedelijk bevond hij zich toen nog in het gebied oostelijk van de spoorlijn, waar zowel eigen als vijandelijke troepen nog actief waren. Daarna heeft hij nogmaals geprobeerd om in Rhenen te komen, maar bij het viaduct werd hij door beide partijen beschoten. Hij kende waarschijnlijk het juiste wachtwoord niet en de situatie ter plaatse was zeer gespannen.

In zijn eigen verklaringen gaf Han daarna aan dat hij tenslotte op woensdag 15 mei, 's morgens vroeg – onwetend van de toen reeds voldongen capitulatie – samen met een PAG-sergeant (PAG= pantser afweer geschut) en enige van diens soldaten krijgsgevangen werd gemaakt. Na te zijn ontwapend werden ze afgevoerd in de richting Wageningen.

In de bedoelde verklaringen wordt niet gesproken over de tijd gelegen tussen 13 mei, toen hij bij het viaduct werd beschoten en 15 mei, 's morgens vroeg, toen hij krijgsgevangen werd gemaakt. Het enige aanknopingspunt voor deze periode is het op zijn aantekeningenpapiertje geschreven: “2^e Pinksterdag Kelder en Dinsdag Kelder” Vermoedelijk heeft hij, wellicht samen met degenen waarmee hij krijgsgevangen werd gemaakt, zijn heil gezocht in de kelder van een verlaten woning. Er werd op 13 mei nog hevig gevochten op de berg, geleidelijk vielen delen van de stoplijn in het vak van I-8-RI in Duitse handen. De commandopost van I-8-RI werd in puin geschoten, waarbij de bataljonscommandant Landzaat sneuvelde. Aan het einde van die dag was de berg volledig in handen van de Duitsers. Uiteindelijk moeten de mannen in de kelder dat gezien hebben en werden, nadat zij de woning verlaten hadden, door de SS-ers gevangen genomen.

Opmerking: Uit mijn herinnering weet ik dat mij ooit vroeger thuis verteld is dat: “Oom Han op de Grebbeberg had gevochten en daarbij had gegeten uit weckflessen.” Die werden meestal in de kelder bewaard. Die herinnering kwam weer boven bij het lezen van het woordje “kelder”.

Het Bevelen- en Mededelingenregister MC I – 8 RI aan het begin

AFSCHRIFT van Bevelen- en Meldingenregister van
M.C.-I-8 R.I.

SECTIE MIL. GESCHIEDENS
Bureau DOCCINFO
10 Mei 1940

Aan alle posten: Uur U is 14.45.
Van C.-I: Stelling volledig bezet. Piket bij ieder automatisch wapen.
Van 3e Sectie: alle automatische wapens zijn geladen.
10 Mei.
Aan alle posten: bevel tot vernieling gegeven. Alle hinder-
nissen sluiten.

PAK 98
No 30
ONDERDEEL
10 Mei 1940
NEEDERLANDSCH WEERMACHT
AFSCHRIFT

en aan het eind op 12 mei

11.05 Naar 2e en 3e sectie: Waarnemen of Blauwe Kamer bezet en zoo
spoedig mogelijk melden als bezetting geconstateerd. (Alleen
voor 2e sectie): verk.pat. gaat niet door.

11.20 Bericht aan alle posten: Alg. moet worden bekend gemaakt, dat
hij die terugtrekt zich blootstelt aan dood geschoten te worden.
Ik draag U op meer aandacht te besteden aan het nationali-
teitskenmerk, zoodat niet op Nederl., Fransche of Engelsche
vliegtuigen wordt geschoten, maar uitsluitend op Duitsche toe-
stellen. Er mag eerst worden geschoten, nadat door den C. ter
plaatsse is vastgesteld, dat het Duitsche vliegtuigen betreft.

11.40 Bericht van 2e sectie: doorgebracht het bericht.

11.45 Verbinding met 1e sectie.

12.45 Naar 1e sectie: lege patroonbanden moeten hier gebracht worden,
opdat wij ze kunnen vullen.

Het register houdt de 12^e mei om 12.45 uur op, de toestand op de Grebbeberg was toen waar-
schijnlijk van dien aard, dat bijhouden onmogelijk was. (opm: let op het vermelde om 11.20)

Gedeelten uit de verklaring van de Commandant 1^e Sectie MC I – 8 RI, Luitenant Londo (nov. 1940)

Na 12 mei 3.00 uur verminderde de druk der vijandelijke infanterie. De activiteit van de vijandelijke artillerie nam echter toe. Er werd zwaarder geschut ingezet waardoor mijn commandopost voortdurend hevig trilde. Ik heb die dag drie maal de opstellingen van de koepels 19 en 26 bezocht. Teneinde het moreel op peil te houden vond ik het noodzakelijk, ondanks de hevige artilleriebeschieting deze tochten te ondernemen en ik heb de indruk, ook na gesprekken welke ik na de oorlog met verschillende van mijn ondergeschikten heb gehad, dat het op prijs werd gesteld, dat ik hen telkens een riem onder het hart kwam steken. In de middag van de 12^e mei werd de vijandelijke druk zo hevig dat het wapen van koepel 19 (sergeant Hazewinkel) volkomen buiten gevecht werd gesteld. Vanuit koepel 16 en 26 werd door onophoudelijk vuur het oprukken van de vijand bemoeilijkt. Het begroeide terrein heeft echter de uitwerking van dit vuur zeer ongunstig beïnvloed. Omstreeks 16.00 uur verschenen vijandelijke infanteristen uit de bossen ten westen van de Cuneraweg in het schootsveld van koepel 16. Deze werden onmiddellijk hevig onder vuur genomen en lieten zich niet meer zien. Sergeant Hazewinkel had zich met zijn mannen op mijn commandopost terug-getrokken. Ik zond twee ordonnansen, de soldaten Krouwel en van Setten naar de compagnies-commandopost met het bericht van wat er voorgevallen was en het verzoek om een zware mitrailleur aan te voeren, teneinde koepel 19 weer te kunnen bezetten. (zij hebben die opdracht niet uitgevoerd en zijn volgens inlichtingen die ik heb ingewonnen bij de burgemeester van hun woonplaats Tiel, nog steeds vermist) Korte tijd later meldde zich een ordonnans van de 4^e sectie (serg.cap. de Kok) onzer compagnie, welke 200 meter achter ons in stelling lag, bij mij met het bericht dat in hun stelling het terugtrekken van eigen infanterie uit de frontlijn kon worden waargenomen. Ik ging, al dekking zoekend naar de 4^e sectie en zag daar eigen infanterie eenheden in gesloten formatie, met de witte vlag voorop, terugtrekken. Ik nam waar dat de frontlijn onder artillerievuur lag en zag tevens dat de reserve sectie van 2-I-8 RI, die onze rechterflank in de rug moest dekken, alsmede de commandogroep van deze compagnie de stelling verlaten had en nergens te vinden was, zodat wij volkomen geïsoleerd waren. Ik keerde naar mijn commandopost terug en was goed en wel binnen toen een soldaat mij melden kwam, dat vijandelijke infanterie op dertig meter afstand ons in de rug aanviel. Zij kwamen tevoorschijn uit de stelling van de 4^e sectie van 2-I-8 RI. Bijna tegelijkertijd werden er handgranaten gegooid in de naderingsloopgraaf van de legeringsschuilplaats, terwijl ook door de vijand met machinegeweren in de loopgraaf gevuurd werd. Ik rende de loopgraaf in en zag dat de vijand ons tot op 20 meter genaderd was en ons volkomen omsingeld had. We werden met een geweldig intensief vuur bestookt, waartegenover wij slechts enkele karabijnschutter konden stellen

Ik gaf bevel de wapens onbruikbaar te maken, sprong de loopgraaf uit teneinde de stelling over te geven en werd gelijktijdig in mijn borst door een schot getroffen, waarop ik neerviel. Ik heb de hele nacht op de Grebbeberg gelegen, de volgende morgen werd ik naar Arnhem afgevoerd, waar ik, na ook drie en een halve week in Emmerich en Dorsten verpleegd te zijn geweest, op 13 juni j.l. geheel hersteld uit het militair hospitaal ben ontslagen.

Ik vond het onverantwoordelijk mijn mannen, die zo dapper stand gehouden hadden, ook nadat zij zich volkomen geïsoleerd wisten, te laten afslachten door de vijandelijke overmacht, waartegen wij geen vuurkracht meer konden ontwikkelen

Voorbeeld van een tirailleurlinie in het voorterrein van de Grebbeberg

Gedeelten uit verklaring van Compagniescommandant MC I – 8 RI, Kapitein T.Dales (juli 1940)

Ik heb de M.C. de gehele mobilisatie gecommandeerd. Van de 4^e sectie zaten 2 stukken in stekelvarken 17, 1 stuk in kazemat 18. De 3^e sectie had de kazematten 5,6,7, de luitenant v.d. Grijp 2, 3a en 4, de luitenant Londo de kazematten 19, 16 en 26. Alles was in stalen opstelling, behalve 17, die alleen in beton was uitgevoerd. Mijn commandopost was tot zaterdagmiddag in de kelder van Hotel Grebbeberg. Zondagmorgen is er weer hevig artillerievuur geweest, de verbindingen waren vaak verbroken, maar steeds voor zover mogelijk weer gerepareerd. Om ca. 12.00 uur kwam bericht van de overste Hennink, die met majoor Landzaat naar voren wilde. Gedurende twee uur zijn ze weggeweest, maar in die tussentijd kwamen de berichten binnen van de voorste lijn, die wegsmolt. Majoor Landzaat heeft herhaaldelijk bevolen dat standgehouden moest worden. Toen ik bericht kreeg dat de sectie van luitenant Niemandsverdriet zich overgaf heb ik de luitenant van der Grijp opgedragen ten koste van alles, zo nodig door vuur, verder teruggaan te verhinderen. Het heeft mij verwonderd dat de infanterie zo gauw weg is geweest. Voor zover ik weet is eerst de vaandrig de Ridder gegaan, vervolgens luitenant Niemandsverdriet en tenslotte luitenant Timmermans. Zondagavond is de kapitein Greter geweest (toegevoegd door Commandant IIe legerkorps) wie ik heb gevraagd om de Duitse artillerie tot zwijgen te brengen, wat ook reeds eerder was gevraagd. Maandagmorgen lag het artillerievuur op de stoplijn. Van 's morgens 9.00 tot bij 13.00 hebben wij toen de commandopost verdedigd. Onze cp is in puin geschoten door infanterie-geschut. De majoor Landzaat moet daarbij ter plaatse gesneuveld zijn. De Stosztruppen, die mij gevangen genomen hebben, roken sterk naar alcohol. Zij zetten mij langs de weg en wilden mij erschieten als Heckenschütze. Door een onderofficier is dit verhinderd. Zij wilden mij een Rückenschuss geven, want Brustschutz ist zu gut für Sie. Volgens de sectiecommandanten hebben de secties zich goed gehouden, maar de soldaten waren erg nerveus. Zondagmiddag is een koepel van sergeant van Meeteren in brand geschoten en een andere koepel was onbruikbaar door omgevallen bomen en door het brandende hotel "Grebbe". Hijzelf is gewond geraakt en de sergeanten Dekker en van Dalen zijn bij mij geweest meldende, dat ze omsingeld waren en teruggetrokken waren met hun manschappen. Koepel 7 was gegaan naar 3a en is later in de stoplijn terechtgekomen. Ik heb order gegeven, dat ze achter het bataljon (I-24-RI) dat een tegenstoot zou doen, weer naar hun opstelling moesten optrekken.

**Hiermee eindigt het verhaal over de gang van zaken bij de MC I – 8 RI
gedurende de dagen rondom de 12^e mei 1940**

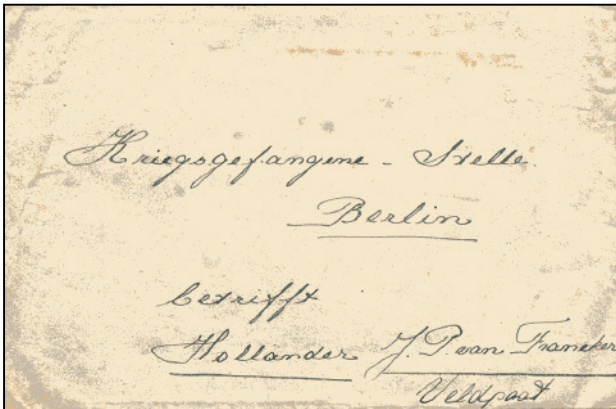
Kriegsgefangene J.P. van Franeker

De strijd op de Grebbeberg was gestreden. Veel soldaten waren bij die strijd om het leven gekomen of gewond geraakt. Vele anderen waren door de Duitsers krijgsgevangen gemaakt en naar elders afgevoerd. De sergeant Han van Franeker behoorde dus ook tot die groep van door de Duitsers gevangen genomen Nederlandse militairen.

Alvorens hier verder op in te gaan eerst het volgende.

Han van Franeker was toen hij bij de algemene mobilisatie in werkelijke dienst moest komen verloofd met Wilhelmina (Willy) Bierenbroodspot. Dat was na te gaan, omdat hij op rouwkaart naar aanleiding van het overlijden van Willy's vader in 1937 vermeld werd als "verloofde". Ook kon vastgesteld worden dat Han in ieder geval in de zomer van 1935 al omging met Willy, want toen schreef zij hem, terwijl hij als Landstormer op de Legerplaats Harskamp verbleef, een brief.

Die brief uit 1935 en een aantal brieven die zij aan elkaar schreven in de periode oktober 1939 tot mei 1940 zijn bewaard gebleven. Aan de hand van de adressen die op Willy's brieven aan Han voorkomen is ongeveer na te gaan waar Han gedurende de mobilisatie en daarna verbleef, ik kom daar later nog op terug.

◀ Bij die brieven was ook deze, door Willy op 24-5-1940 geschreven envelop, gericht aan de Kriegsgefangene J.P. van Franeker. De brief is naar alle waarschijnlijkheid nooit verstuurd, want in tegenstelling tot de andere bewaarde brieven, komt er geen poststempel op de envelop voor en is de er op geplakte postzegel later weer verwijderd. Han viel op woensdagmorgen 15 mei in Duitse handen. Op dat moment was hij nog niet op de hoogte van het feit dat de capitulatie van de Nederlandse strijdkrachten al op de dag daarvoor had plaats gevonden.

Achter op het origineel van de foto van Han in uniform (het omslagblad) heeft Willy geschreven:

"Donderdag 16-5-'40 Heer onze God en Vader, dat wij deze dag nooit vergeten 16-5-'40"

Donderdag 16 mei 1940 is de datum waarop Han door de Duitsers op transport werd gesteld naar een "Kriegsgefangenenlager".

Waarschijnlijk heeft Willy deze datum en tekst pas in een later stadium, toen zij op de hoogte was van de feiten, achterop de foto geschreven.

De "staat van dienst" van Han van Franeker bevat geen gegevens met betrekking tot zijn krijgsgevangenschap, wel wordt daarop vermeld dat hij m.i.v. 11 juni 1940 met "groot verlof" is gegaan. Van het Bureau Registratie en Informatie Ontslagen Personeel (**RIOP**) van het Ministerie van Defensie kreeg ik de volgende informatie: *"Tevens deel ik U mede dat J.P. van Franeker gedurende de meidagen in 1940 krijgsgevangen is gemaakt en op 10 juni 1940 ontslagen is uit Duitse krijgsgevangenschap en aansluitend met groot verlof werd gezonden. Nadere gegevens hieromtrent ontbreken in het op zijn naam staande personeelsdossier".*

In mijn onderzoek naar de gang van zaken m.b.t. de krijgsgevangenen heb ik kunnen vaststellen dat de op de Grebbeberg gevangen genomen militairen in eerste instantie via Wageningen naar Arnhem moesten lopen. In de aldaar gelegen Menno van Coehoornkazerne werden zij verzameld in afwachting van transport naar Duitsland.

Vervolgens marcheerden de krijgsgevangenen naar het spoorwegemplacement van Zevenaar om vandaar per trein in goederenwagens te worden afgevoerd naar een concentratiekamp.

Waar werden ze naar toegebracht?.

In familiekring wordt de plaatsnaam Meppen (D) genoemd als de plek waar Han krijgsgevangen werd gehouden door de Duitsers.

De Sectie Militaire Geschiedenis (**SMG**) van de Koninklijke Landmacht schreef mij daarover het volgende: *"Na de gevechten rond de Grebbeberg werden veel militairen van het 8^e Regiment Infanterie afgevoerd naar Duitsland. In de collectie "Gerepatrieerde krijgsgevangenen" komt het repatriëringsformulier van J.P. van Franeker niet voor. In de omgeving van Meppen, Lingen en Papenburg waren verschillende krijgsgevangenkampen gevestigd. Het is echter niet bekend of hier Nederlandse soldaten waren geïnterneerd".*

Om iets meer te weten te komen over de geschiedenis van het 8^e Regiment Infanterie in de meidagen 1940 heb ik o.a. ongeveer honderd verslagen, rapporten en verhoren van militairen van dat regiment doorgenomen.

Daar, waar militairen van 8 RI verklaarden krijgsgevangen te zijn genomen en er ook vermeld was waar zij in Duitsland terecht kwamen, was dat bij officieren de plaats Weinsberg (bij Stuttgart) en bij de overigen Stalag IIA te Neubrandenburg (boven Berlijn), Meppen werd nergens genoemd.

De afgebeelde envelop, zoals al geschreven, waarschijnlijk niet verzonden, was gericht aan Kriegsgefangene – Stelle Berlin. Had Willy mogelijk een aanwijzing in de richting Berlijn?

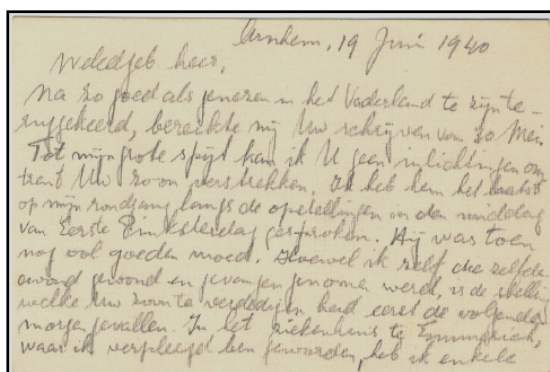
Uit de op 24 mei 1940 (in het duits) geschreven brief van Willy blijkt dat de familie toen in ieder geval al van de "Polizei commissar" bericht had ontvangen dat Han zich weliswaar in krijgsgevangenschap bevond, maar wel in goede gezondheid verkeerde.

Kennelijk wist men toen nog niet waar Han in Duitsland verbleef.

Omstreeks 30 mei 1940 schreef Han's vader een brief aan de familie Londo in Kampen met het verzoek om inlichtingen omtrent zijn zoon. (hij moet dus op de hoogte zijn geweest van het feit dat de reserve 1^e luitenant G.Londo zijn sectiecommandant was bij de MC I – 8 RI).

De broer van de commandant schreef op 30 mei 1940 het volgende terug:

"Met leedwezen moet ik U berichten, dat mijn broer, luit.Londo in de Grebbelinie is gewond geraakt en als krijgsgevangene met een ziekenauto is vervoerd naar Duitsland. Wij hebben dit bericht van het Rode Kruis ontvangen en wij raden U aan ook daar te infomeren. Wij hebben al die tijd nog geen bericht uit Duitsland ontvangen, dus waarschijnlijk mogen de krijgsgevangenen niet schrijven. Hierbij geef ik U ook nog het adres van mijn broer: Res.1^e luit. G.Londo, Kriegslazaret, Emmerich. Indien U geen bericht van Uw zoon krijgt kan hij ook nog krijgsgevangene zijn in Duitsland. Ik hoop dat Uw inlichtingen tot een gunstig resultaat mogen leiden en wanneer dit het geval is ons even te berichten. Henk Londo".

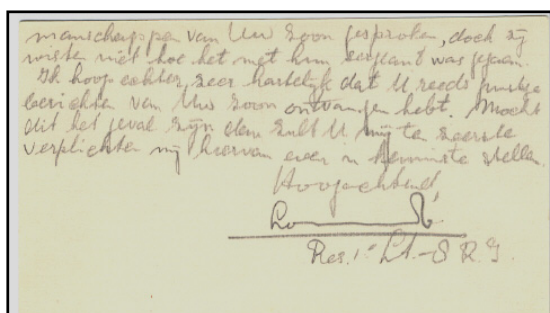

Wedergeb heer,
Barend, 19 Juni 1940
Na zo goed als genezen in het vaderland te zijn teruggekeerd, bereikte mij Uw schrijven van 30 Mei. Tot mijn grote spijt kan ik U geen inlichtingen omtrent Uw zoon verstrekken. Ik heb hem het laatst op mijn rondgang langs de opstellingen in de middag van Eerste Pinksterdag gesproken. Hij was toen nog vol goede moed. Hoewel ik zelf diezelfde avond gewond en gevangen genomen werd, is de stelling welke Uw zoon te verdedigen had eerst de volgende morgen gevallen. In het ziekenhuis te Emmerich, waar ik verpleegd ben geworden, heb ik enkele manschappen van Uw zoon gesproken, doch zij wisten ook niet hoe het met hun sergeant was gegaan. Ik hoop zeer hartelijk dat U reeds gunstige berichten van Uw zoon ontvangen hebt. Hoogachtend, G.Londo Res. 1^e Lt 8 - RI

Met de brief van Henk Londo werd dus de ongerustheid niet weggenomen en moest weer gewacht worden op een volgend bericht.

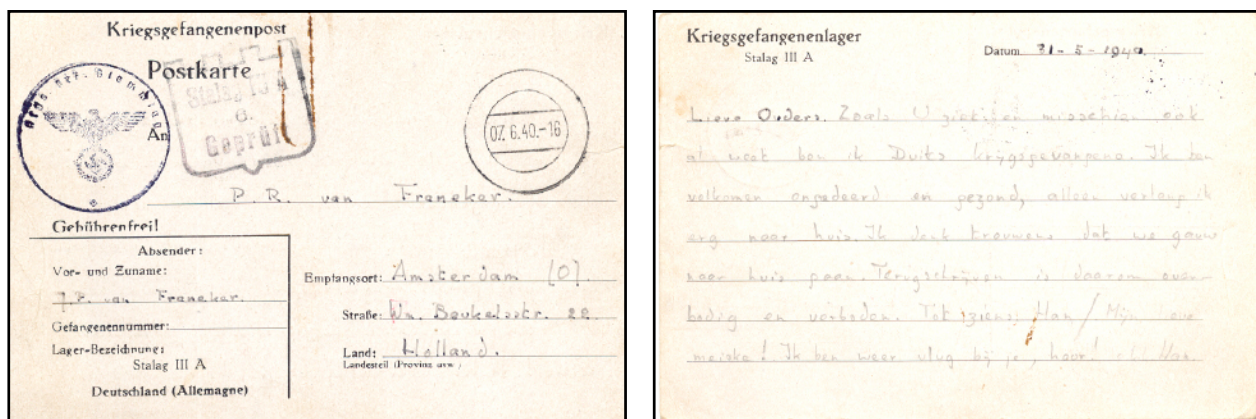
Dat kwam omstreeks 20 juni 1940 van de Luitenant Londo zelf. Hij schreef namelijk de hier links afgebeelde briefkaart met de volgende tekst:

*"Wedergeb heer,
Na zo goed als genezen in het vaderland te zijn teruggekeerd, bereikte mij Uw schrijven van 30 mei. Tot mijn grote spijt kan ik U geen inlichtingen omtrent Uw zoon verstrekken. Ik heb hem voor het laatst op mijn rondgang langs de opstellingen in de middag van Eertse Pinksterdag gesproken. Hij was toen nog vol goede moed. Hoewel ik zelf diezelfde avond gewond en gevangen genomen werd, is de stelling welke Uw zoon te verdedigen had eerst de volgende morgen gevallen. In het ziekenhuis te Emmerich, waar ik verpleegd ben geworden, heb ik enkele manschappen van Uw zoon gesproken, doch zij wisten ook niet hoe het met hun sergeant was gegaan. Ik hoop zeer hartelijk dat U reeds gunstige berichten van Uw zoon ontvangen hebt. Hoogachtend, G.Londo Res. 1^e Lt 8 - RI"*

Manschappen van Uw zoon gesproken, doch zij wisten ook niet hoe het met hun sergeant was gegaan. Ik hoop zeer hartelijk dat U reeds gunstige berichten van Uw zoon ontvangen hebt. Hoogachtend, G.Londo Res. 1^e Lt 8 - RI

Die gunstige berichten van Han hadden de familie gelukkig al bijna twee weken eerder bereikt in de vorm van een door hem zelf op 31 mei 1940 geschreven briefkaart.

Kriegsgefangenenlager Stalag III A

Lieve ouders. Zoals U ziet en misschien ook al weet ben ik Duits krijgsgevangene. Ik ben volkomen ongedeerd en gezond, alleen verlang ik erg naar huis. Ik denk trouwens dat we gauw naar huis gaan. Terugschrijven is daarom overbodig en verboden. Tot ziens. Han / Mijn lieve meisje! Ik ben weer vlug bij je hoor! Han

Dat moet toch een opluchting geweest zijn en een voorlopig einde hebben gemaakt aan de ongetwijfeld grote bezorgdheid omtrent de situatie van Han.

Wat was er gebeurd? Op een door Han zelf bijgehouden kladblaadje (6 bladzijden terug al afgedrukt) waarop hij aantekeningen maakte die betrekking hadden op de periode van 9 tot 31 mei 1940 staan de volgende omschrijvingen:

Wo.morgen: gevangen ► Arnhem. Do. Meppen Zo ► ander kamp voor Ma ► ander kamp Di. morgen op **Luckenwalde** Wo.middag appel 5.00 bekendmaking van opdracht Führer Tegen verwachting toch Zo nog in L. zelfs de volgende dag nog. 31 flesje bier gekocht en **kaart** geschreven.

Een paar aantekeningen zijn niet meer te lezen (.....) en misschien is hetgeen hierboven staat ook niet helemaal correct, maar het geeft toch een indruk van de gebeurtenissen.

Woensdagmorgen 15 mei gevangen genomen – lopen naar Arnhem (Menno van Coehoorn-kazerne) – Donderdag 16 mei lopen naar Zevenaar en per trein naar **Meppen** (net over de grens ter hoogte van Coevorden) – Zondag 19 mei naar ander kamp – ging die dag niet door – Maandag 20 mei naar ander kamp (treinreis van een dag en een nacht) – Dinsdagmorgen aankomst in de plaats **Luckenwalde** (opm: 40 kilometer ten zuiden van Berlijn).

“Wo.middag appel 5.00” (opm: dat was op 22 mei). De genoemde opdracht van de Führer was de bekendmaking dat hij zijn goedheid ten opzichte van de krijgsgevangenen wilde tonen en de mededeling dat ze spoedig weer naar huis mochten. Op 31 mei kregen de krijgsgevangenen (eveneens als gunst) de bovenaan deze bladzijde afgebeelde briefkaart.

Het duurde echter toch nog even voordat de krijgsgevangenen weer naar huis konden gaan.

Han heeft dus inderdaad een paar dagen in het doorgangskamp Meppen vastgezeten en daarna ook nog ongeveer drie weken in het Kriegsgefangenenlager Stalag III A te Luckenwalde.

Via de Contactgroep ex Krijgsgevangenen heb ik de namen van twee nog in leven zijnde oud-soldaten gekregen, die evenals Han ook in Stalag A III hebben gezeten. Met hen heb ik op 17-4-2003 in Olst gesproken om wat meer te weten te komen over dat kamp.

Het betreft de 86 jarige ex-soldaat A.J.Haverkamp van de MC I – 19 RI, wonende te Olst en de 85 jarige ex-soldaat A.Meplenbroek, van II – 19 RI, wonende te Heino. Beiden hebben gevochten op de Grebbeberg en zijn krijgsgevangen gemaakt. Zij kenden elkaar toen nog niet, maar werden na de oorlog, door het huwelijk van Meplenbroek met een zuster van Haverkamp, zwagers van elkaar.

Hun verhaal, aangevuld met gegevens uit het boek "Tusschen vuur en ijzer" luidt als volgt:

De krijgsgevangenen moesten veelal lopend van de plaats waar ze gevangen genomen waren naar de Menno van Coehoornkazerne in Arnhem. Op de weg daar naar toe, vooral in Arnhem zelf, werden ze door langs de kant van de weg staande Nederlanders letterlijk overladen met water, melk, brood, pepermunt, chocolade, zeep en allerlei andere artikelen. De bevolking leefde duidelijk mee met het lot van de gevangen genomen Nederlandse soldaten. Veel mensen die een zoon of echtgenoot, een broer of vriend in de oorlog hadden gehad waren op zoek naar hun verwanten

en wilden van de soldaten weten wat of er met die of die gebeurd was. Een enkele keer troffen familieleden elkaar, maar het gebeurde ook dat er gevraagd werd naar iemand waarvan de soldaten wisten dat die gesneuveld was. Zij konden daar midden tussen al die mensen toch niet zeggen dat betrokkene voor zijn land gevallen was! Daarom gingen ze daar zwijgend aan voorbij. Op het exercitieterrein van de Coehoornkazerne konden ze, na een vaak afmattende voettocht, wat rusten. Afhankelijk van de situatie en het tijdstip volgde nog dezelfde dag (en anders de volgende dag) de opdracht om zich weer reisvaardig te maken. In colonne marcheerden de krijgsgevangenen vervolgens weer door Arnhem in de richting van Westervoort. De Rijnbrug was op 10 mei door de Nederlandse Genie opgeblazen, maar de Duitsers hadden inmiddels al een stevige pontonbrug over de Rijn geslagen. Via die brug werd Westervoort bereikt en daar stond bij het perron een lange goederentrein die de soldaten vervoeren moest. Het onbekende lag voor hen. In iedere (goederen)wagon moesten ongeveer 50 personen een plaats zien te vinden op de houten vloer. De deuren gingen op slot en de reis begon. De bewakers waren niet onmenselijk en openden bij stations waar vaak lang gewacht moest worden om andere treinen te laten passeren, de deuren om te "pinkelen", zoals de Duitse soldaten dat noemden. Ook konden dan de flessen met water bijgevuld worden. De machinist floot één keer ter waarschuwing dat de reis weer verder ging en na de volgende fluit zette de trein zich weer in beweging.

Na een lange reis stopte de trein aan het station van **Meppen**, (ongeveer 10 km vanaf de Hollandse grens ter hoogte van Coevorden). Daar moesten de soldaten uitstappen en in colonne naar het doorgangskamp, dat ongeveer 12 kilometer buiten het stadje lag, marcheren. Aangekomen in het kamp kreeg iedereen een witte stenen kom, een lepel en een handdoek. Iedereen werd geregistreerd waarbij hij zijn naam, adres, plaats van gevangenneming enz. moest opgeven. Na de registratie kon er gegeten worden. Bij de centrale keuken kreeg men in z'n kom een mengsel van aardappelen, gort en vlees. De aardappels waren in de schil gekookt en dat waren de soldaten niet gewend, maar met die Duitse gewoonte moesten ze voorlopig leren leven. Na het warme eten werd direct (iets wat zurig) brood uitgedeeld met wat margarine en een lik jam.

Vervolgens werden barakken toegewezen. Daar lag ruim stro, maar geen dekens. Wie zijn overjas niet had weggegooid kon die als deken gebruiken en de anderen moesten zich in het stro warm zien te houden. Gelukkig was er ook een wasgelegenheid en konden de mannen zich voor het eerst weer eens wassen. De meesten hadden al een baard van een week, maar door het over en weer van elkaar lenen van een scheermes kon die ook te lijf worden gegaan.

Over het verblijf in het doorgangskamp is verder weinig te vermelden. Het enige dat er gedaan kon worden was het schoonmaken van "pel-kartoffeln", maar daaraan werkten maximaal 20 man en de rest had niets te doen. De aardappels werden op een grote berg gestort en uitgezocht. De beste werden voor het eten gebruikt en wat niet meer voor menselijk voedsel geschikt was, werd op een hoop gegooid voor veevoeder. Na het wassen werden de aardappels in een soort eiernet gedaan (10 grote of 13 kleinere) en naar de keuken gebracht. De volgende dag kon dan iedere krijgsgevangene een netje gekookte aardappelen krijgen.

Meppen was een doorgangskamp en dat bleek, na uitstel, op 20 mei 1940 toen de krijgsgevangenen 's morgens per trein via Osnabrück en Halle naar Luckenwalde vertrokken. Vierentwintig uur later, op dinsdag 21 mei 1940 werd het Kriegsgefangenenlager Luckenwalde bereikt.

De reis ging weer per goederentrein, maar het aantal personen per wagon was niet zo groot als op de eerste reis en nu mocht ook één van de deuren voor een gedeelte open blijven staan. Iedereen had brood en een stuk worst gekregen en onderweg, tijdens het wachten bij de stations, was er voldoende gelegenheid om water te drinken.

Het kamp **Luckenwalde** waar de krijgsgevangenen werden ondergebracht, lag op slechts enkele kilometers afstand van het stadje. Het was gebouwd op een grote zanderige vlakte en geheel omgeven door prikkeldraad. Op de hoeken stonden hoge wachttorens met gewapende bezetting en felle zoeklichten, die 's nachts speurend door het kamp gingen. De bewaking was aanvankelijk streng, maar toen de Duitsers bemerkten dat de Hollanders niet moeilijk deden en er geen ontvluchttingspogingen werden ondernomen, werden de bewakers wat soepeler.

Op het terrein waren enorme tenten opgeslagen die, met een beetje behelpen, plaats boden aan 400 personen. Verder waren er twee keukens en een hospitaal. Naast het Nederlandse kamp bevonden zich op het terrein ook nog een Pools en een Frans kamp. De Polen (500 man) zaten al een tijdje in het kamp en hielden zich bezig met het opslaan van nieuwe tenten. De Nederlandse krijgsgevangenen (5200 man) werden in dertien tenten van 400 man, dicht bij elkaar, met kampstraten er tussen, ondergebracht. Enkele dagen later arriveerden er nog 6000 Franse krijgsgevangenen in het kamp. Alles wees er op dat het verblijf een tijdelijk karakter zou dragen, maar dat betekende wel dat men zich in heel veel dingen moest behelpen en dat ieder comfort ontbrak. De houding van de bewakers was normaal en de kampleiding liet blijken dat de krijgsgevangenen niet lang gevangen gehouden zouden worden.

Op het avondappèl van woensdag 22 mei, omstreeks 16.30 uur, moesten de troepen blijven staan omdat er door een Duitse officier een belangrijke mededeling zou worden gedaan. Die mededeling was de volgende: "De Führer heeft gemerkt dat de Hollandse soldaten moedig en eerlijk hebben gevochten en had daarom besloten dat zij zo gauw mogelijk weer naar huis terug mochten keren". De mededeling werd met gejuich ontvangen, maar hoewel medegedeeld was dat de terugkeer zo gauw mogelijk zou geschieden, zou het toch nog een paar weken duren voor het zo ver was. In iedere tent was op een aantal krijgsgevangenen een onderofficier (de officieren werden in Weinsberg vastgehouden) aangewezen als verantwoordelijke voor die groep. Hij was het aanspreekpunt voor zijn groep en de kampleiding om de zaken in goede banen te leiden, maar hoe langer het duurde, hoe moeilijker het werd om de anderen moed in te spreken. Iedereen had slechts één verlangen en dat was "naar huis".

Om besmettelijke ziekten te voorkomen moest iedereen (voor zover dat tijdens de mobilisatie niet was gebeurd) ingeënt worden tegen typhus en pokken. Er waren er bij die er geen last van hadden, maar veel anderen werden er toch nog behoorlijk ziek van.

Hoewel het iedere dag schitterend zomerweer was, konden de nachten gemeen koud zijn in de tenten, vooral voor de mensen die geen overjas meer hadden. Slapen gebeurde op de grond in het stro dat steeds dunner werd. Om 9 uur 's avonds moest iedereen in de tent zijn, maar de kampleiding keek niet zo nauw. Wie nog geen zin had kon nog rustig een poosje tussen de tenten lopen, dat was overigens niet zo verstandig, want dan had hij de kans dat er met moeite nog een plaatsje gevonden kon worden. Het beste was een slaapplek te zoeken waarbij het mogelijk was om met het hoofd tegen de kant van de tent te liggen. De tweede en derde rij mensen lag met het hoofd tegen de voeten van de eerste rijen en dat was niet zo fris, want de meesten hadden al vier weken dezelfde sokken aan.

Waslokalen of douches waren er niet in het kamp. In een hoek van het terrein was een aantal waterkranen aangebracht waarbij je je wassen kon. De kranen liepen van 's morgens tot 's avonds. 5200 man moest zich wassen en het was vaak moeilijk om aan de beurt te komen. Als het al kon, probeerden de soldaten hun kleren te wassen, het viel echter niet mee om met een klein stukje zeep een zakdoek of een onderbroek (die al drie weken gedragen was) schoon te krijgen. Alhoewel het vuil er niet uit te krijgen was leek het dan toch weer enigszins fris. Iedereen begon te verlangen naar schoon ondergoed, want dat stonk gewoonweg.

Het eten bestond, net als in Meppen, uit in de schil gekookte aardappels, of er was een soort brei van aardappels, gort en vlees of stokvis van gemaakt. Groente kwam er niet aan te pas. Voor de rest was er dan nog brood met wat margarine, worst of marmelade.

's Morgens om 10.00 uur werd er al begonnen met het uitdelen van voedsel, dat gebeurde ploegsgewijs. In grote bakken stond het eten buiten bij de keuken en tent na tent trok er langs. Het duurde vaak tot ver in de middag voor dat de laatsten aan de beurt waren.

's Middags tegen vier uur werd het brood uitgedeeld. Dat was bestemd als avondmaaltijd en ontbijt voor de volgende ochtend. Opbergruimte was er niet, het stuk brood voor de volgende ochtend moest opgeborgen worden in de tent onder de jas (als die er nog was) of zo maar ergens in het stro. Het gebeurde regelmatig dat het brood, en vooral worst, niet meer te vinden was als men daar aan toe was. Ook krijgsgevangenen onder elkaar bleken schuldig aan diefstal. Was het brood verdwenen, dan betekende dat, dat je tot de volgende middag niets te eten had. Om het stelen te voorkomen werd vaak direct na het warme eten het grootste stuk brood en de worst of marmelade vast opgegeten. Wat er van het brood nog over was moest dan in de broek- of jaszak bewaard worden tot de volgende morgen.

De dagindeling was als volgt: 07.00 uur opstaan, half acht appèl, vanaf 10.00 uur uitdeling van warm eten, in het bos liggen, brood in ontvangst nemen, half vijf avondappèl, weer in het bos liggen en om 21.00 uur in de tent om te slapen tot de volgende morgen 07.00 uur. Het waren dagen van grote eentonigheid en verveling. Aan de kampleiding was gevraagd of er misschien wat werk gedaan kon worden, maar dat ging niet, omdat –zo werd gesteld- iedere dag het bericht kon komen dat de krijgsgevangenen weer naar huis konden gaan. De enige afleiding was kaarten en dammen met zelfgemaakte spelen.

De kampleiding stond, om de hygiëne te bevorderen, alleen schoonmaakwerk toe. Per tent werd iedere dag een schoonmaakkploeg aangewezen, die het terrein om de tent schoon moest houden.

Tegen de avond kwamen vaak een paar officieren en de kampcommandant een kijkje nemen. Alle krijgsgevangenen dromden dan om hen heen, nieuwsgierig naar het moment van vertrek. Het antwoord was steevast: "Wees geduldig, wij weten het ook niet precies, maar er wordt aan gewerkt". Ook kwam steeds de vraag of er eens geschreven mocht worden. "Nutteloos werk, jullie zijn eerder thuis dan een kaart" was dan het antwoord. Dat geloofde niemand en dus kwam de vraag iedere dag weer terug. Dat had uiteindelijk toch succes. Een week voor het vertrek ontving iedereen een briefkaart om een berichtje naar huis te sturen. Er werd bijgezegd dat alleen precies op de lijntjes geschreven mocht worden. Op 31 mei 1940 werden omstreeks 5200 briefkaarten geschreven. De volgende ochtend moesten de kaarten per tent verzameld en ingeleverd worden ter verzending naar het thuisfront.

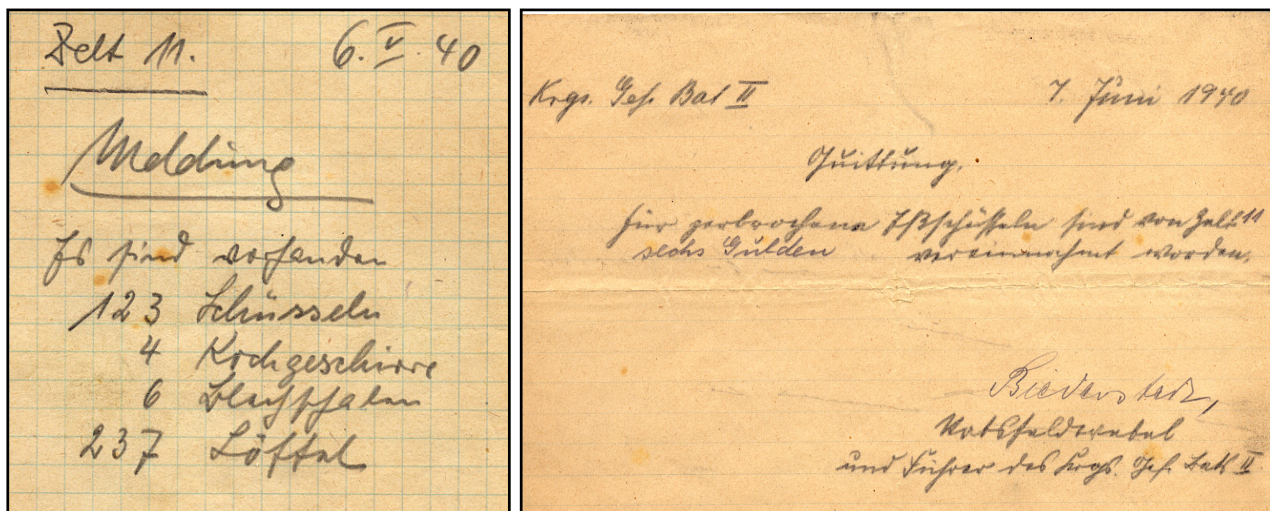
Op dezelfde dag had de kampleiding nog een verrassing. Er was een eenvoudige kantine in elkaar gezet waar de krijgsgevangenen voor hun eigen geld bier, limonade en sigaretten konden kopen. Toen de kantine geopend werd ontstond er een ware stormloop. Iedereen wilde wel eens wat anders proeven dan water en de dagelijkse kampkoffie. Bier kostte 35 cent en limonade 27 cent. De kantine werd ook op de dagen daarna nog opengesteld en toen was men er kennelijk achter gekomen wat het Hollandse geld waard was, want het bier was afgeslagen tot 20 cent per fles. Er moest wel statiegeld voor de fles betaald worden, maar de meesten bewaarden een flesje om er drinkwater voor de terugreis in te doen en om het daarna als souvenir te bewaren.

Wanneer gaan we naar huis? Telkens drong het gerucht tot de krijgsgevangenen door dat het ieder ogenblik kon gebeuren. Op een dag leek het er ook op. Het aardappelschoonmaken werd stopgezet, eten voor de volgende dag was niet aangekomen en alles wees er op dat het vertrek aanstaande was. De hele dag leefde het kamp in opgewekte stemming. 's Avonds kwam de teleurstelling, het vertrek werd uitgesteld omdat transport nog niet mogelijk was.

Op donderdag 6 juni 1940 werd de aardappelploeg, die de aardappels voor vrijdag moest schoonmaken, teruggestuurd. "Jullie gaan morgen weg" was de mededeling. Was het echt waar? In de loop van de dag kwamen er vrachtwagens met brood en andere zaken het kamp binnen rijden. Alles werd naar de keuken gebracht. Na het warme eten moesten de kommen en lepels ingeleverd worden. Duitse "Gründlichkeit" betekende **zoveel ontvangen, zoveel inleveren**. Het eetmateriaal werd nog eens extra schoon geboend en bij elke tent stapelden de kommen zich op tot hele bergen. Bij het avondappèl van half vijf werd aan de krijgsgevangenen medegedeeld dat ze de volgende morgen om 5 uur klaar moesten staan voor transport. Die avond was het hele kamp in hoera-stemming, zelfs de grootste pessimist geloofde dat de terugkeer zeker was.

De volgende morgen, **vrijdag 7 juni 1940**, om 4 uur was alles in het kamp al in beweging. Iedereen probeerde bij een kraan te komen om tenminste goed gewassen in de trein te kunnen stappen. Om half 8 appèl..... en dan plotseling het gerucht dat het vertrek weer werd uitgesteld. Helaas, het was waar. De commandant van het kamp kwam zelf de boodschap brengen. Ook hij had zeker op het vertrek gerekend, jammer genoeg was er plotseling iets tussen gekomen, maar het was zeker dat het vertrek zaterdagmorgen wel door zou gaan.

Grote teleurstelling. De opgestapelde kommen werden weer van de stapel gehaald en de aardappelploeg kon alsnog aan de slag. Na het eten moesten de kommen **ingeleverd** worden en bij het appèl kreeg weer iedereen de boodschap om de volgende morgen klaar te staan.

Uit deze twee door Han bewaarde briefjes blijkt dat hij, als vertegenwoordiger van zijn groep in **tent 11**, op 6 mei 1940 (opm: die datum kan niet juist zijn) "**Es ist vorhanden**", de beschikking had gekregen over **123 kommen, 4 stuks kookgerei, 6 metalen schalen en 237 lepels**. Bij de inlevering op **7 juni 1940**, de avond voor het vertrek, was er kennelijk iets misgegaan. De Stabsfeldwebel und Führer des Kriegsgefangenen Batalions, genaamd Biedersted, bracht hem zes gulden in rekening. Hij schreef er echter wel een kwitantie voor uit met als reden: "**Für zerbrochene Essschüsseln sind von Zelt 11 sechs gulden vereinnahmt worden**". (Voor gebroken kommen van tent 11 zes gulden geïnd). Kennelijk beschikten de krijgsgevangenen nog over voldoende Nederlands geld en ze zullen er, met het vooruitzicht dat ze de volgende dag weer naar huis zouden gaan, weinig moeite mee gehad hebben om de feldwebel voor het in hun feestvreugde gebroken serviesgoed schadeloos te stellen.

Zaterdag 8 juni 1940: Om half acht staat alles aangetreden voor het appèl. Dan ineens, komt alle hoop weer terug, want er moesten drie groepen worden gemaakt van elk ongeveer 1700 man groot. Het zou nu toch echt gaan gebeuren! Om 8 uur moest de eerste groep aantreden en werd er begonnen met het uitdelen van brood en worst (per drie man een brood en een stuk worst en nog wat Limburgse kaasjes).

De andere twee groepen volgden en voor het vertrek werd er zelfs nog warm eten verstrekt, de koks hadden hun best gedaan en er was eten genoeg. De dikke brei lag stevig in de maag, dat was wel nodig ook, want er lag een lange treinreis voor de boeg.

Buiten het kamp moest nog even gewacht worden op de afdeling transporttroepen, die de krijgsgevangenen naar Holland vergezellen zou. Eindelijk werd het sein tot vertrek gegeven en even later marcheerden de groepen door het stadje Luckenwalde en bereikten het station. Op de rails stonden lange goederentreinen met voldoende wagons gereed. In de wagons lagen stellages die in elkaar gezet konden worden, waardoor vrijwel iedereen een soort zitplaats kon krijgen. De reis kon beginnen. Kort na de middag vertrokken de treinen richting Holland. Gezeten op de banken en de deuren open reden de soldaten in hun treinen door het Duitse landschap op weg naar huis. De hele verdere zaterdag en ook de nacht van zaterdag op zondag werd er doorgereden, wel steeds weer wachten op stations, maar dat deed niet. **Zondagmorgen 9 juni 1940** werd Emmerich bereikt en omstreeks 8 uur keerden de krijgsgevangenen terug in hun vaderland.

◀ De aankomst en opvang van de drie groepen was geregeld in Arnhem, Almelo en Enschede. De radio had de terugkeer van de krijgsgevangenen aangekondigd en het resultaat daarvan was dat er juichende menigten op de been waren om hen te verwelkomen. De politie had handen vol werk om het publiek in bedwang te houden.

In de opvangplaatsen hadden kappers zich vrijwillig beschikbaar gesteld om de soldaten weer toonbaar te maken. In zwembaden en badhuizen konden de mannen daarna een douche nemen en dat was wel nodig ook, want helemaal schoon hadden zij zich in het kamp nooit kunnen wassen..

Iedereen kreeg ook nieuw ondergoed. De meeste soldaten hadden hun ondergoed al zes weken aan en snakten naar iets schoons. Artsen onderzochten de teruggekeerde krijgsgevangenen en door de schrijvers werd er druk gewerkt aan de benodigde verlofpassen en vervoerbewijzen. Voor het eerst kon weer eens een echte Hollandse maaltijd worden genuttigd.

Door alle gebeurtenissen van die zaterdag was het te laat geworden om nog naar huis terug te keren en werden de nu ex-krijgsgevangenen voor één nacht ondergebracht in daarvoor beschikbare ruimten en bij particulieren die zich daarvoor aangemeld hadden.

Dit biljet moet in het bezit van den houder blijven en mag dus niet door den Burgemeester of Spoorwegpersoneel worden ingenomen.

De TERRITORIALE BEVELHEBBER in OVERIJSSSEL enz.
verleent op *Amstel* Juni 1940 groot verlof aan
den dpl. *soep van Francker J.P.*
naar *Amsterdam*
van het *18 R.I.* 13 JUNI 1940
lichting 1947 uit *Amsterdam.*

De T.B.O.
o.l. De Major
J. H. J. RAAT.
keel

Indien betrokkene binnen uiterlijk vier dagen geen werk heeft gevonden, of niet op andere wijze in zijn eigen onderhoud kan voorzien, moet hij zich terugmelden bij den Commandant van *het 18 Bevel bataljon* te *Glabbeberg* *Wendelweersingel 165.*

Betrokkene moet zich binnen een week melden bij den Burgemeester van zijn woonplaats en is verantwoordelijk voor de goede bewaring van zijn kleeding en uitrusting.

De groepsvertegenwoordigers kregen die avond nog instructies voor de volgende dag. Er vond een indeling plaats om de groepen samen te stellen voor vertrek naar huis. Degenen die het verst weg woonden werden in de eerste groepen ingedeeld. De volgende dag **10 juni 1940** keerden de meeste krijgsgevangenen weer in hun woonplaats terug.

Ik neem aan dat Han op de 10^e of de 11^e juni 1940 weer terug was in Amsterdam. De "staat van dienst" zegt dat hij op 11-6-1940 met groot verlof is gegaan.

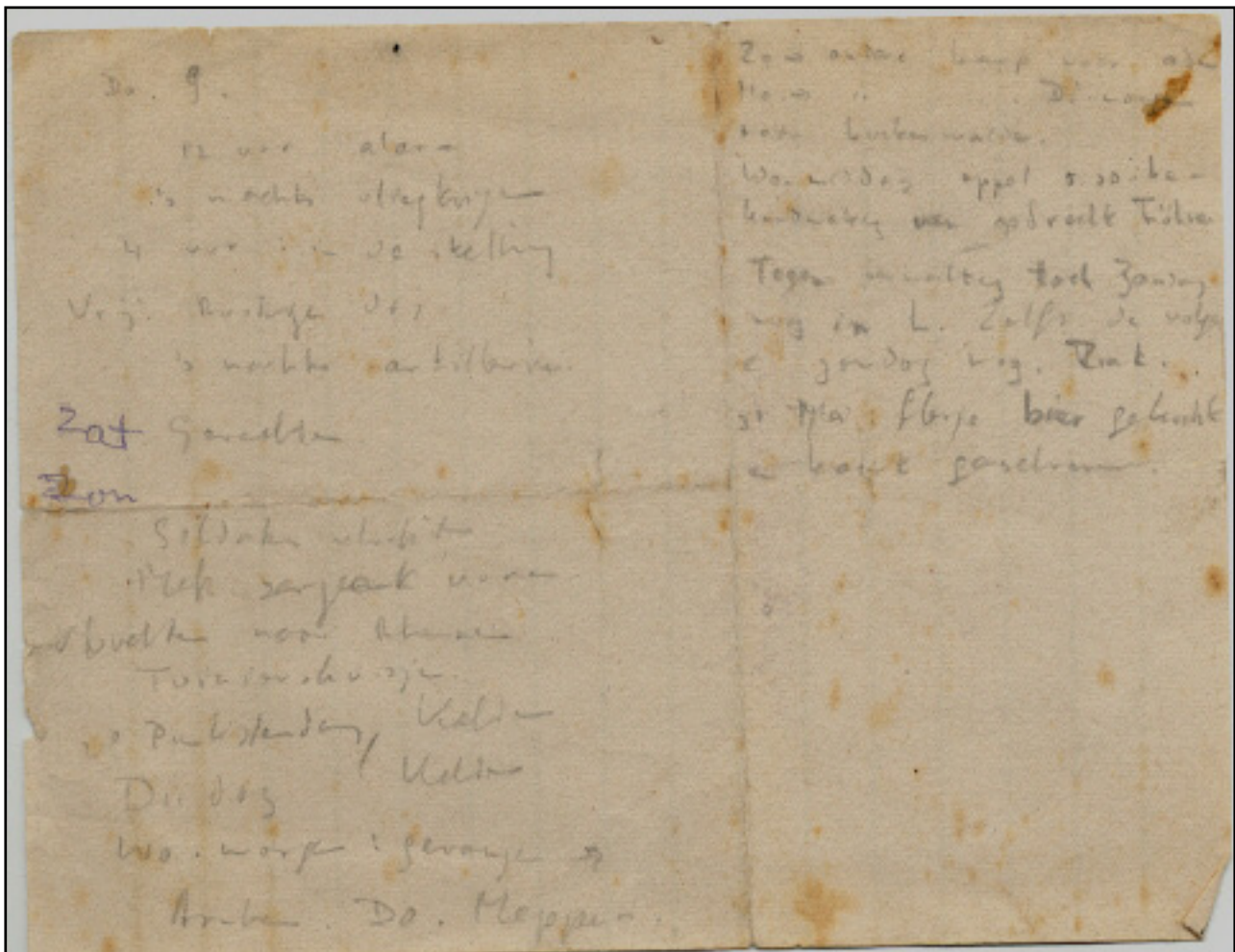
Hij is in Almelo of Enschede aangekomen en kreeg daar van de Territoriale Bevelhebber in Overijssel het hiernaast afgebeelde biljet, waar op staat dat hem op 12 juni 1940 groot verlof werd verleend. Het biljet was tevens een vervoerbewijs om per trein naar Amsterdam te reizen. Onderaan het biljet staat dat hij zich binnen een week diende te melden bij de Burgemeester van zijn woonplaats en dat hij verantwoordelijk was voor de goede bewaring van zijn "kleeding en uitrusting". Dat laatste had hij niet en wat

betreft zijn "kleeding" zegt het verhaal hierboven genoeg. Het biljet werd op 13-6-1940 afgestempeld door de gemeente Amsterdam.

Aan de nachtmerrie voor hem en zijn Willy, zijn ouders en familie was een einde gekomen.

Bij zijn terugkeer uit krijgsgevangenschap had Han een voorschot van f.25,00 ontvangen. Volgens het hoofd van de afdeling F (betalingsbureau) ten onrechte. Er moest een brief geschreven worden om dat recht te zetten. In die brief vermeldde Han dat hij op 1-5-1940 bij het veldleger (MC I – 8 RI) was gekomen en tot op de dag dat hij krijgsgevangen werd genomen geen soldij had genoten. Ook tijdens zijn krijgsgevangenschap had hij geen soldij gehad. Derhalve meende hij recht te hebben op ongeveer 7 weken soldij, uitmakende een bedrag van tenminste f.35,00. Hoe het afgelopen is weet ik niet, maar alleen al het gedoe om zo'n bedrag als je na de hel op de Grebbeberg en de krijgsgevangenschap weer aan de bureaucratie bent overgeleverd. Een kwalijke zaak!

Kopie aantekeningenbriefje gemaakt door de Sergeant SROI J.P.van Franeker als commandant van **koepel 26 bij de MC.I – 8 RI op de Grebbeberg en gedurende zijn krijgsgevangenschap in Duitsland tijdens de mei-dagen 1940**

Tekst op het document luidt:

Do 9, 12 uur alarm

's-nachts vliegtuigen

4 uur: in de stelling

Vrij: rustige dag, 's-nachts artillerie

Zat: gevechten

Zon: soldaten vluchten; met sergeantnaar Rhenen
tuiniershuisje

2^e Pinksterdag: Kelder

Dinsdag: Kelder

Wo. Morgen: gevangen ► Arnhem

Do: Meppen

Zo: ander kamp voor.....

Ma ► ander kamp

Di. morgen op Luckenwalde

Wo. middag appel, 5.00 bekendmaking van opdracht Führer

Tegen verwachting in toch zo. nog in L.

Zelfs volgende dag nog.....31.....flesje bier gekocht en kaart geschreven

Kopie van bericht met betrekking tot het wachtwoord "Scherpslijper" afkomstig uit de papieren van de Sergeant SROI Johannes Paulus (Han) van Franeker, commandant van koepel 26 bij de 1^e Sectie van de MC I - 8 RI gedurende de meidagen 1940 op de Grebbeberg.

Postnaam en Datum	Nr.	Tijd van aanbieding:
	Van	per te
	Naar	per te
Dienstbijvoegsel:		
BERICHT Nr. Datum:		
AAN:		
<i>Hier volgt het wachtwoord:</i>		
<i>Scherpslijper</i>		
Bijzondere aanwijzingen:		

Opmerking: dit wachtwoord was geldig tot 12 mei 1940, 08.00 uur

Kopie brief van de broer 1^e Luitenant Londo aan de vader van Sergeant SROI J.P. van Franeker die om informatie omtrent zijn zoon (commandant koepel 26) had gevraagd.

Rampan 10 Mei 1900.

Geeachte Myndert Franeker
Hedenavond ontvingen wij uw brief, met het verzoek, om
inlichtingen omtrent uw zoon.
Het Bureau moet ik u berichten, dat mijn heer,
luit. G. Londo in de geveldehuis is gewond en als krijgsgevangene
met een ziekenauto is vervoerd naar Duitsland.
Wij hebben dit bericht ook van het Rode Kruis ontvangen
en wij zullen u aan ook daar te informeren.
Het adres van het Rode Kruis is:

Van het
Internationaal Rode Kruis
Informatie-Bureau
12 Grachtlaan
Amsterdam 10.

Ik raad u aan een antiek briefkaart te sturen naar
het Rode Kruis, dan krijgt u de gewoone mogelijke antwoorden
niet.

Wij hebben al die tijd nog geen bericht uit Duitsland
ontvangen, dus waarschijnlijk nog als krijgsgevangene
niet behouden.

Hierbij geef ik u ook nog het adres van mijn heer:

Post. 15 luit. G. Londo,
Krijgskantoor,
Binnenland.

Indien al geen bericht van uw zoon krijgt, dan is hij ook
nog krijgsgevangene zijn in Duitsland.

In de hoop, dat uw inlichtingen het een gunstig resultaat
mogen hebben, en wanneer u het geval ook het even te
berichten.

Hergachdener
Hend. Londo.

Kopie briefkaart van de reserve 1^e Luitenant G. Londo (commandant 1^e sectie van MCI 8RI) aan de ouders van de sergeant SROI J.P.van Franeker (commandant van koepel 26) in verband met zijn krijgsgevangenschap

Arnhem, 19 Juni 1940
Wederz. heer,
Na zo veel als jaren in het Vaderland te zijn teruggekeerd, bereikte mij uw schrijven van 30 Mei. Tot mijn grote spijt kan ik u geen inlichtingen omtrent uw zoon verschaffen. Ik heb hem het laatste op mijn rondgang langs de opstellingen in den midde van van Eerste Dinkelderday gesproken. Hij was toen nog vol goede moed. Glauwel ik zelf die zelfde avond gevangend en gevangen genomen werd, is de schik welke nu voort te verdwijnen had eerst de volgende morgen gevallen. In het ziekenhuis te Emmenich, waar ik verpleegd ben geweest, heb ik enkele

manichappen van uw zoon gesproken, doch zij wisten niet hoe het met hem verstand was. Ik hoop echter, zeer hartelijk dat u reeds enige berichten van uw zoon ontvangen hebt. Mocht dit het geval zijn dan zal ik u mij te eerste verplichten mij hiervan even in eerste stelling. Hoofachtend,
Res. 1^e Lt. - S R. G.

Opmerking: Op het moment dat de Lt. Londo deze briefkaart schreef aan de ouders van de sergeant Johannes Paulus (Han) van Franeker, was deze inmiddels uit krijgsgevangenschap in Luckenwalde (Stalag III A) teruggekeerd in Nederland.

Kopie van briefkaart verzonden op 31 mei 1940 vanuit Kriegsgefangenenlager Stalag III A te Luckenwalde (40 km ten zuiden van Berlijn) door Sergeant SROI J.P.van Franeker aan zijn ouders in Amsterdam

Kriegsgefangenenpost

Postkarte

07.6.40-16

P. R. van Franeker.

Gebührenfrei!

Absender:
Vor- und Zuname:
J. P. van Franeker.
Gefangenenummer:
Lager-Bezeichnung:
Stalag III A
Deutschland (Allemagne)

Empfangsort: Amsterdam [0].
Straße: W. Beukelaerstr. 28.
Land: Holland.
Landesteil (Provinz usw.)

Kriegsgefangenenlager
Stalag III A

Datum 31-5-1940

Lieve Ouders. Zoals U ziet en misschien ook al weet ben ik Duits krijgsgevangene. Ik ben welkom ongedeerd en gezond, alleen verlang ik erg naar huis. Ik denk trouwens dat we gauw naar huis gaan. Terugschrijven is daarom overbodig en verboden. Tot ziens! Hoor / Mijn lieve meisje! Ik ben weer vlug bij je, hoor! o.k. Hoor.

Documenten aangetroffen bij de papieren van de Sergeant SROI, Johannes Paulus (Han) van
Franeke, die als commandant van koepel 26 op de Grebbeberg krijgsgevangen werd gemaakt en
daarna afgevoerd naar Kriegsgefangenenlager Stalag III A te Luckenwalde (tent 11)

Krsg. Gef. Bat II

7. Juni 1940

Güttling

fünf gelboogfane Hefzettel sind von Zahl 11
sechs Gulden zusammengefasst worden.

Bieberstr.,
Kottbaldental
und Lieferant des Krsg. Gef. Bat II

Zelt M.

6. V. 40

Meldung

50 sind gefunden

123 Schlüssel

4 Kodgeschosse

6 Hefzettel

237 Löffel

**Duitse tekst op de twee documenten die betrekking hebben
op het kriegsgefangenenlager Luckenwalde (tent 11)**

Zelt 11

6. Mai 1940

Meldung

Es sind vorhanden:

123 Schüsseln
4 Kochgeschirre
6 Blechschalen
237 Löffel

Kriegsgefangenen Batalion II

7. Juni 1940

Quittung

Für zerbrochene Eßschüsseln sind von Zelt 11 6 Gulden vereinnahmt worden.

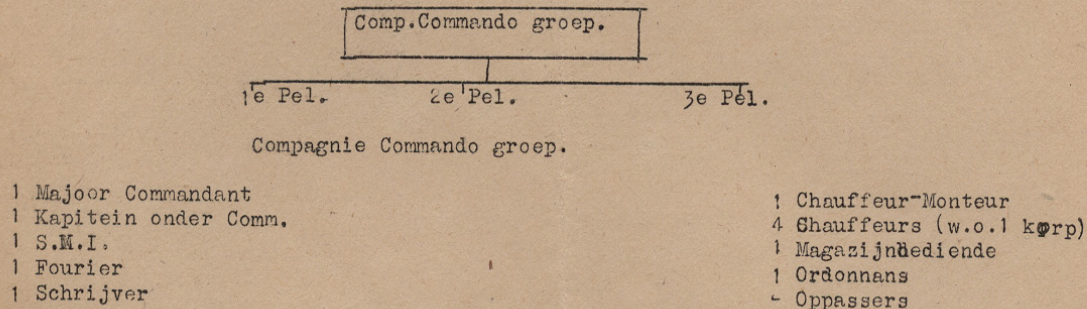
Biedersted
Stabsfeldwebel
und Führer des Kriegsgefangenen Batalions

Opm: de datum op het briefje "Meldung" (6-V-40) kan niet juist zijn.

de datum 7 juni 1940 past wel precies in het verhaal over de krijgsgevangenschap

**Kopie van Voorlopige Oorlogsorganisatie Tirailleur Compagnie
(Mei-dagen 1940)**

VOORLOPIGE OORLOGSORGANISATIE TIRAILLEUR COMPAGNIE.

Drie peletons bestaande uit:

<u>Peloton Commandogroep.</u> 1 Officier Commandant 1 Pelotons sergeant 1 Oppasser 1 Ordonnans 3 Mortieristen (Comm.soldt 1e kl.)	<u>Drie groepen (elk)</u> 1 Korporaal Commandant. 1 Soldt. 1e kl. opvolger 3 Soldaten.
--	---

Bewapening

Voor bewapening zie blz. 70 boekwerk 1534 Infanterie Opleiding.

Bovendien in Comp.Commandogroep.

- 1 lichte mitrailleur (Bren)
- 1 Mortier van 5
- 3 Granaatwerpers
- 1 Seinpistool.

Transport.

Commandogroep.

Rijwiel
Rijwielen
Jeep (5-cwt)
Vrachtauto 3/4 ton
Vrachtauto 3/4 ton
Vrachtauto 3/4 ton

- 1 Ordonnans
- 2 Oppassers
- Majoor
- 1 ~~Chauffeur~~bediende
- 1 Magazijnbediende
- Chauffeur
- 2 Sergt.Maj.Instructeur
- Korporaal-Chauffeur
- 3 Schrijver
- Chauffeur

(Vrachtauto's 1-3 vervoeren tezamen het magazijn, de gereedschappen en overjassen van de gehele compagnie.)

Terreinauto (carrier)
Lichte Mitr. (Bren)
3 Granaatwerpers tp.
Mortier van 5 (voor het geven van tekens)

Chauffeur-Monteur

Te voet:

Kapitein.
(Fourier (Comp) wordt vervoerd door administratief (peleton))

In het peleton heeft de ordonnans een rijwiel, De rest te voet.